

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT BİLİM DALI

2018-2022 YILLARINDA TÜRKİYE’DE
KATILIM BANKACILIĞINDAKİ GELİŞMELER

Kübra SAPMAZ

TEZLİ YÜKSEK LİSANS

Danışman
Doç. Dr. Erdal ARSLAN

Konya – 2024

Bu çalışma,28/11/2024..... tarihinde aşağıdaki jüri tarafındanİKTİSAT..... Ana-
bilim DalıİKTİSAT..... Bilim Dalı Programında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

**Savunma
Tez Jürisi**

Prof. Dr. Erdal ARSLAN
Selçuk Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Dr. Öğr. Üyesi Ali BORA
Selçuk Üniversitesi
Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu

Doç. Dr. Alpaslan YAŞAR
Adana Alparslan Türkeş Bilim Ve Teknoloji
Üniversitesi
İşletme Fakültesi

Not: Tez Savunma Jürisi isimlerinin yer aldığı bu sayfa kapaktan hemen sonra gelecek şekilde ve imzasız olarak konulmalıdır.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kübra SAPMAZ		
	Numarası	214226001011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat Anabilim Dalı/İktisat Bilim Dalı		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans Proje Ödevi		
		Tezli Yüksek Lisans	X	
	Tezin Adı	2018-2022 Yıllarında Türkiye’de Katılım Bankacılığındaki Gelişmeler		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Kübra SAPMAZ

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Kübra SAPMAZ		
	Numarası	214226001011		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	İktisat Anabilim Dalı/İktisat Bilim Dalı		
	Programı	Yüksek Lisans Proje Ödevi		
		Tezli Yüksek Lisans	X	
	Tezin Adı	2018-2022 Yıllarında Türkiye’de Katılım Bankacılığındaki Gelişmeler		

Yarım asırdır süregelen bir sistem olan Katılım Bankacılığı özellikle 1970’li yıllardan yaşanan petrol krizi sonrasında pik yapmış ve hızlı bir biçimde gelişim göstermiştir. Günümüzde uluslararası düzeye yayılan katılım bankacılığı sistemi ulusal finans piyasalarında ciddi bir ağırlık kazanmış olduğu görülmektedir.

Ulusal anlamda 4983 yılında Ortadoğu’da yer alan atıl sermayenin ülke sınırları içerisine dahil edilebilme umudu ile kuruluşlarına izin verilen Özel Finans Kurumları 2000 yıllarına kadar bankacılık sektörü şeklinde ilerleyememesi nedeni ile gelişiminde %2 rakamını bile görememiştir. Özel finans Kurumlarının denetlenmesi ve faaliyetlerdeki yetki sorumluluklarının siyasi liderlere bağlı olması nedeni ile her zaman belirsizlik içerisinde varlık sürdürmeye çalışmıştır. Ancak 1999 yılında çıkarılan kanun ile yeni adıyla katılım Bankalarının, Bankalar Kanunu’na dâhil edilmesi ile bu kurumlara olan güven ve talebi arttırmıştır.

Anahtar Kelimeler: Finans, Katılım Bankacılığı, Özel Finans Kurumları, Faizsiz Bankacılık.

T.C.
SELÇUK ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Kübra SAPMAZ		
	Student Number	214226001011		
	Department	Department of Economics/Division of Economics		
	Study Programme	Master Project Assignment		
		Thesis Master's Project	X	
	Title of the Thesis/Dissertation	Developments in Participation Banking in Turkey Between 2018-2022		

Private Financial Institutions, which were allowed to be established nationally in 1983 with the hope of including the idle capital in the Middle East within the borders of the country, could not even see 2% in their development due to their failure to progress as a banking sector until 2000. It has always tried to exist in uncertainty because the supervision of private financial institutions and the authority responsibilities in their activities depend on political leaders. However, with the law enacted in 1999 and the inclusion of the new name Participation Banks in the Banking Law, the trust and demand for these institutions increased.

Key Words: Finance, Participation Banking, Private Financial Institutions, Interest-free Banking.

İÇİNDEKİLER

Bilimsel Etik Sayfası	i
ÖZET	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER	iv
TABLolar LİSTESİ	viii
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM FİNANSAL KURUMLAR

1.1. Fon Kaynağı Oluşturan Finansal Kurumlar	3
1.1.1. Merkez Bankaları	3
1.1.2. Ticaret Bankaları (Mevduat Bankaları)	4
1.2. Para Oluşturmayan Finansal Kurumlar	5
1.2.1. Kalkınma ve Yatırım Bankaları	11
1.2.2. Yatırım Bankaları	6
1.2.3. Sigorta Kurumları	9
1.2.4. Kolektif Yatırım Kurumları	9
1.2.5. Faktoring Şirketleri	11
1.2.5.1. Faktoring Türleri	11
1.2.6. Leasing (Kiralama) Şirketleri	11
1.3. Finansal Araçlar	13

İKİNCİ BÖLÜM FAİZSİZ BANKACILIĞIN DOĞUŞU

2.1. İslam Ekonomisinin Temelleri	15
2.2. İslam Ekonomisinin Temel Öğeleri	18
2.3. İslam'da Ticaret Kavramı	18
2.4. Dini Sebepler	20
2.5. Ekonomik Sebepler	20

2.6. Toplumsal Sebepler	21
2.7. Politik Sebepler	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

3.1. Katılım Bankacılığı Kavramı ve Tanımı	24
3.2. Katılım Bankacılığının Gelişimi.....	24
3.2.1. Katılım Bankalarının Dünya'daki Gelişimi.....	25
3.2.2. Katılım Bankalarının Türkiye'deki Gelişimi.....	26
3.3. Katılım Bankalarının Temel Özellikleri	28
3.3.1. Banka Niteliğine Sahip Olması	28
3.3.2. Faizsiz Bankacılık Faaliyeti Yapması	28
3.3.3. Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olması	29
3.3.4. Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olması	29
3.4. Türkiye'de Katılım Bankacılığı Sistemi.....	29
3.4.1. Katılım Bankalarının Kuruluş Nedenleri.....	29
3.4.2. Dış Faktörler.....	30
3.4.3. İç Faktörler	30
3.5. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri.....	31
3.5.1. Cari Hesap	31
3.5.2. Katılım Hesabı.....	33
3.5.3. Özel Fon Havuzu.....	34
3.5.4. Kıymetli Maden Hesabı.....	35
3.5.5. Öz Kaynaklar.....	35
3.6. Fon Kullanırım Yöntemleri	35
3.6.1. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği).....	36
3.6.2. Bireysel Finansman Desteği	37
3.6.3. Mudarebe (Emek-Sermaye Ortaklığı)	37
3.6.4. Müşareke (Sermaye-Sermaye Ortaklığı).....	38
3.6.5. Selem (İleriye Dönük Satın Alma).....	39
3.6.6. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)	40

3.6.7. İcara (Finansal Kiralama veya Leasing).....	40
3.6.8. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç veya Güzel Borç)	42
3.6.9. Sukuk (Kira Sertifikası – İslami Bono)	43
3.6.10. Teverruk (Uluslararası Murabaha)	43
3.6.11. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı.....	44
3.6.12. Teminat veya Referans Mektupları	44
3.7. Kar Payının Faizden Farkı.....	45
3.8. Kar Payının Oranı ile Faiz Oranına Yakın Olmasının Nedenleri.....	46

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE AKTİF BULUNAN KATILIM BANKALARI VE 2018-2022 YILLARI ARASINDAKİ KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankaları	47
4.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi (1985)	47
4.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi (1989)	48
4.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi (2005)	50
4.1.4. Hayat Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi (1937)	51
4.1.5. T.O.M. Katılım Bankası Anonim Şirketi (2023).....	51
4.1.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi (2018)	52
4.1.7. Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi (2015)	53
4.1.8. Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi (2015)	54
4.1.9. Dünya Katılım Bankası Anonim Şirketi (1984).....	55
4.2. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Sektör Verileri Açısından Karşılaştırılması.....	56
4.2.1. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Şube Sayıları Açısından Karşılaştırılması	57
4.2.2. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Personel Sayıları Açısından Karşılaştırılması	57
4.2.3. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Toplanan Fonlar Açısından Karşılaştırılması	58

4.2.4. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Öz Sermaye Yeterliliği Açısından Karşılaştırılması.....	60
4.2.5. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Öz Kaynaklar/Toplam Varlıklar Oranının Karşılaştırılması	61
4.2.6. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Toplam Kullandırılan Fonlar/Toplam Varlıkların Oranlarının Karşılaştırılması	63
4.2.7. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Mali Rantabilite Oranlarının (Öz Kaynak Karlılığı) Karşılaştırılması	64
4.2.8. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Kredi Kalite Oranlarının Karşılaştırılması	65
4.2.9. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Aktif Karlılık Oranlarının Karşılaştırılması	67
SONUÇ	69
KAYNAKÇA.....	72

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de 2024 Yılı İtibariyle Faaliyet Gösteren Finansal Kiralama Şirketleri.....	13
Tablo 2. Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi Ortaklıkları.....	49
Tablo 3. Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi Ortaklıkları	54
Tablo 4. Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi Ortaklıkları.....	55
Tablo 5. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Şube Sayıları (2018 - 2022).....	57
Tablo 6. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Personel Sayıları (2018 -2022).....	58
Tablo 7. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Toplanan Fon Kaynaklarına Göre Piyasa Payları (2018 Aralık - 2022 Aralık)	59
Tablo 8. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Öz Sermaye Yeterlilik Oranları (2018 Aralık -2022 Aralık).....	61
Tablo 9. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Öz kaynaklar/Toplam Varlıklar Oranları (2018 Aralık-2022 Aralık)	62
Tablo 10. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Toplam Kullandırılan Fonlar/Toplam Varlıkların Oranları (2018 Aralık-2022 Aralık)	63
Tablo 11. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Mali Rantabilite (Öz Kaynak Karlılığı) Oranları (2018 Aralık - 2022 Aralık).....	65
Tablo 12. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Kredi Kalite Oranları (2018 Aralık-2022 Aralık).....	66
Tablo 13. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Aktif Karlılık Oranları (2018 Aralık-2022 Aralık)	68

GİRİŞ

Yarım asırdır süregelen bir sistem olan Katılım Bankacılığı özellikle 1970’li yıllardan yaşanan petrol krizi sonrasında pik yapmış ve hızlı bir biçimde gelişim göstermiştir. Günümüzde uluslararası düzeye yayılan katılım bankacılığı sistemi ulusal finans piyasalarında ciddi bir ağırlık kazanmış olduğu görülmektedir.

Yıllar öne yalnızca İslami koşullara göre yaşam faaliyetleri geliştiren ülkelerde elerinde bulunan atıl finans kaynakların piyasa içerisine dâhil edilerek aktif konuma getirilme amacı ile türev ürün olarak bankacılık sistemine giriş yapmıştır. İslami Finans Kuruluşları daha sonra hızla büyüyen ve zenginleşen Ortadoğu Ülkelerinin Petro- Dolarlarının değerlendirilmek istenmesi ile Uluslararası büyüklüğe sahip finans kurumları aracılığı ile de kullanıma sunulmuştur.

Ulusal anlamda 1983 yılında Ortadoğu’da yer alan atıl sermayenin ülke sınırları içerisine dahil edilebilme umudu ile kuruluşlarına izin verilen Özel Finans Kurumları 2000 yıllarına kadar bankacılık sektörü şeklinde ilerleyememesi nedeni ile gelişiminde %2 rakamını bile görememiştir. Özel Finans Kurumları’nın denetlenmesi ve faaliyetlerdeki yetki sorumluluklarının siyasi liderlere bağlı olması nedeni ile her zaman belirsizlik içerisinde varlık sürdürmeye çalışmıştır. Ancak 1999 yılında çıkarılan kanun ile yeni adıyla Katılım Bankaları’nın, Bankalar Kanunu’na dâhil edilmesi ile bu kurumlara olan güven ve talebi arttırmıştır.

Bu çalışmamızda ülkemizde aktif beş adet banka baz alınarak bu Katılım Bankalarının 2018 ve 2022 yıllarında yayımlamış oldukları temel veriler alınarak detaylı bir araştırma yapılmış, bununla birlikte verilerin performans değerlendirmeleri DuPont yöntemi ile analiz edilmiştir. 1918’de geliştirilen DuPont analizi, bir şirketin öz sermaye kârlılığını artırma yeteneğini analiz etmek için kullanılan öz sermaye getirisine dayalı bir finansal orandır. Bizde çalışmamızda daha önce katılım bankalarında kullanılmayan bu analiz yöntemini kullanarak literatüre yeni hesaplanmış ve birçok çalışmada konu edinilecek verileri sunmuş olacağız.

Birinci bölümümüzde Katılım Bankacılığının temelini oluşturan Finansal Kurumların genel tanıtımı ve ne amaçla ve nasıl kullanıldıklarından bahsedilmiştir. Bu yapılrken bu kurumlar ‘Fon Kaynağı Oluşturan’ ve ‘ Para Oluşturmayan Finansal Kurumlar’ olarak iki grupta sınıflandırılmıştır.

İkinci Bölümde Katılım Bankalarının temel yapı taşı olan İslam dininde yer alan ekonomik düzenin nasıl doğduğu yani ‘Faizsiz Bankacılık Sistemi’ ve temel öğelerinden bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra İslam dininde ticaretin ve faaliyetlerin nasıl olduğu ve günümüze nasıl bütünleştirildiğinden bahsedilmiştir. Aynı zamanda Katılım bankacılığına ufak bir geçiş ve alt yapı oluşturması gerektiği için katılım bankalarının kuruluşlarındaki dini, ekonomik, toplumsal ve politik nedenleri anlatılmıştır.

Üçüncü bölümde ise Katılım Bankacılığını Türkiye’de ve Dünya’daki gelişimi ile birlikte Katılım bankalarının temel özellikleri, kuruluş nedenleri, fon toplama ve kullanım yöntemleri anlatılmıştır.

Sonuç bölümünde Türkiye’de hala aktif halde bulunan ve baz aldığımız beş Katılım Bankasının kuruluş amaçları ve hizmetleri ve kuruluş şekiller hakkında bilgi verilmiştir. Bunun yanı sıra 2018 ve 2022 yıllarında bu katılım bankalarının belirlenen tarihe kadar gelinen zamanda yaptıkları gelişimler analiz edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

FİNANSAL KURUMLAR

1.1. Fon Kaynağı Oluşturan Finansal Kurumlar

Finans sektörü içerisinde yer alan tüm fon kaynağı sunan kurumların arka planında bu fonu destekleyen bir ana taş mevcuttur. Bu fon kaynakları iki sınıfta ele alınmaktadır. Bunu sağlayan ilk kalem merkez bankaları ikinci kalem ticari bankalar yani mevduat sahibi bankalardır. Merkez bankaları ve mevduat bankaları özellikle piyasada serbest halde bulunan küçük tasarrufların ekonomik yapıya dâhil edilmesinde büyük önem taşımaktadır (Sunbat, 2016).

1.1.1. Merkez Bankaları

Merkez bankası, piyasada yer alan ticari faaliyetlerin ve iş bankalarının banknot emisyonu yetkilendirmelerinin kaldırılması ve bu yetkinin tek merkez üzerinden yönetiminin sağlanma ihtiyacı üzerine ortaya çıkmıştır (Şendoğdu, 2011). Merkez bankası özellikle finans kurumları için büyük önem taşır çünkü merkez bankası finans kurumlarına para akışı sağlayan en önemli kurumdur. Sektörde yer alan ekonomik sisteme ve politikalara etki etme hali nedeniyle önem arz eder. Merkez bankası genel kapsamda para çirkama tekeline sahip olması ile bilinmektedir. Her ülkede para basım merkezi olarak görülen merkez bankası bulunmaktadır. Bu bankalar yalnızca para basımı ile değil aynı zamanda diğer bankaları gözetim altında tutma, ekonomi içerisindeki para politikasına uygun hareket etme ve yönetme, devlet hazinedarlığı ile ulusal para birimini koruma, bankacılık sisteminde yer alan alanlara ve hazinedarlığa borç/kredi verme gibi görevleri de bulunmaktadır. Piyasaya sürülen para arzları ile faiz sisteminde söz hakkı görülmesi de faiz sistemine ve finansal piyasalara büyük etkisi bulunmaktadır (Sunbat, 2016).

Ülkemizde Merkez Bankası'nın asli görevleri kaynaklarda şu şekilde görülmüştür (Merkez Bankası, 2023):

- Dolaşımda yer alan para miktarının kontrol edilebilmesi amacı ile Merkez Bankası'nın hazine bonosu, hisse senedi ve tahvil işlemleri yapması yani açık piyasa işlemleri gerçekleştirmesi,

-Mevcut hükümet ile Türk Lirasını değerlendirme politikası izleyerek gerekli tedbirleri alarak maden ve yabancı paralar karşısında değerinin belirlenebilmesi amacı ile döviz ve efektiflerin vadeli/vadesiz alım satımlarını ve diğer türev işlemlerini gerçekleştirmek,

- Bünyesinde yer alan bankaların ve benzeri diğer mali kurumların yükümlü olduklarını esas alarak zorunlu karşılıklar ve kasada bulundurmak zorunda oldukları para ile ilgili usul ve esasları tanımlamak ve incelemek,

- Avans ve reeskont yani bir bedel karşılığınca el değiştirmiş kıymetli evrakların işlemlerini yönetmek,

- Ülke içerisindeki kıymetli maden ve döviz rezervlerini yönetmek,

- Ülke parasının hacim ve tedavül boyutunu düzenleyerek, menkul kıymet ödemelerindeki transfer süreçlerinin ilişkin mutabakat süreçleri oluşturmak, kurulan ve yeni kurulacak sistemlerin kesintisiz işleyişini sağlamak için gözetimde bulunmak, ödemeler için oluşturulan elektronik ortamlar da dâhil edilmek üzere bunların yönetimini ve sisteme dâhil edilmesini planlama ve yönetmek,

- Mali piyasaları izlemek,

- Özel finans kurumları ve bankalardaki mevduatların vade süreçlerine ilişkin usul ve tedbirleri belirlemek, olarak belirtilmiştir (Merkez Bankası, 2023).

1.1.2. Ticaret Bankaları (Mevduat Bankaları)

Ticari bankalar yani mevduat bankaları, tüm ticari faaliyetlere hâkim ve işlem yapan bankaları ifade etmektedir. 19. Yüzyılın ilk çeyreğinde Avrupa içerisinde mevduat hacminin hızla büyümesi ve kıymetli evrak kullanımının artması, banknot ihracının özel kurumlara verilmesi, mevduatların genel kapsamda iskonto yoluyla borç verilmesi bu

bankaların başlıca fonksiyonları haline gelmiştir. Bununla birlikte birçok kıymetli evrakı merkez bankalarına ikinci kırdırma ettirerek banknot ihracından en çok faydalanan banka konumuna taşınmıştır (Şendoğdu, 2011).

Birçok ülkede ekonomi içerisinde önemli konuma sahip olan bankalar genel anlamda çok yönlü hizmet verme spekülasyonuna sahiptir. Bu bankalar topladıkları vadesiz veya kısa vadeli kaynakları kredisi sistemi içerisinde kullanırlar. Türk bankacılık sektöründe genellikle çok şubeli olarak işlem yaparken bu işlemleri ticari sistemlerde kullanırlar (Ergin ve Aytekin, 1997).

Ticari bankacılık tasviri, mevduat kabul eden kredi kurumları olarak bilinmektedir. Aslında bütün bankacılık sisteminde kullandıkları kaynakların büyük bölümü mevduattan meydana geldiği için ticari bankaların mevduat hacimleri büyük önem arz eder (Şendoğdu, 2011). Bu bankalar sanayi ve ticaret sektöründe yer alan işletmelere kısa vadeli işletme kredisi sağlayarak para piyasasında da aktif hale geldiği kaynaklarda belirtilmiştir. Verilen kısa vadeli krediler nakitsel olmaktan ziyade genel kapsamda işletmelerin değişken maliyetlerini karşılamak için kullanılmaktadır. Bu nedenle, kredi sağlayan ticari bankaların risklerini azaltıp, kar oranlarını yükselterek faaliyet göstermesi gerekmektedir.

Ticari bankalar, yeniden oluşturdukları vadesiz mevduat hesapları ile toplum elinde yer alan atıl durumdaki mevduatları aktif hale getirmeye devam ettikleri ve piyasa içerisine yeni oluşan taleplere dönüş sağlayıp yenilikçi kalmaya devam ettikleri sürece ekonomiye katkı sağlamış ve kalkınmaya yardımcı olmuş olurlar (Şendoğdu, 2011). Bu nedenle özellikle Türkiye’de mevduat bankalarının gelişimleri ile finans sektöründe yer alan kurumların gelişimleri birbirlerini bütünleşmiş halde görülmektedir.

1.2. Para Oluşturmayan Finansal Kurumlar

1.2.1. Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Gelişen ülkelerde, yatırım sermayesi açığı kapatılarak ve bununla beraber teknik işlerde de yardımda bulunarak, girişimci kitleleri temel getiri sağlayan endüstri kitlelerine yönelmelerini sağlayarak, endüstrileşme ve bununla beraber ülke kalkama sürecine de

destek sağlayan kalkınma bankacılığı genellikle gelişmekte olan ülkelerde sanayileşme alanı bulunan ancak uygun finansman şartlarını tamamlayamayan ülkelerde yer almaktadır. Sermaye piyasası faktörü gelişmekte olan ülkelerde geri planda kalmaları nedeniyle özellikle uzun vadeli finansman konusunda kalkınma bankacılığı bu ülkelerde yer edinebilmiştir. Bu bankalar mudilerin sermaye piyasaları araçlarını etkin bir şekilde kullanması açısından önemlidir. Ayrıca sermaye piyasası araçlarının gelişiminde katkı da sağlamaktadır (Güney, 2018).

Kalkınma Bankaları kuruluş tarihlerinden itibaren, yurt içinde yer alan sanayi yapısının ve ülke kalkınmasının desteklenmesinde önemli rol oynamaktadır. Özellikle 1980 yılında yaşanan petrol krizi sonrası ve petrol fiyat değişiklikleri, finansal liberalleşmenin hızla yükselmesini, özelleştirmeleri ve kamuda yaşanan daralmayı arttırmış olsa da kalkınma bankalarının bu ortamda yaşadığı etki minimum düzeyde kalmıştır (Güney, 2018).

Kalkınma Bankaları, kar kazancından ziyade sosyal amacı öncelikli tutmaktadır. Sanayileşme desteğinin yanı sıra sosyal olay ve olgularla da ilgilenmektedir. Bunun yanı sıra kalkınma bankaları, ekonomik düzende yer alan güncel bildirilerde görüş sunmak, istihdama ilişkin politika geliştirmek ve sunmak, yatırımların gerçekleştirdiği etkilerin analizini yaparak kalkınma sürecinden kaynaklı oluşabilecek zararları minimum düzeye indirecek politikalar gerçekleştirmektedirler. Kalkınma bankaları, uzun vadeli kaynakların gelişimine destek sağlayarak özellikle yerel yatırımcıları oluşabilecek kısa vadeli finansal zararlardan korumayı da amaçlamakta ve bunu gerçekleştirmektedir (Öztürk, 2008).

1.2.2. Yatırım Bankaları

Yatırım bankaları, fon piyasasındaki fona ihtiyaç duyan ve fon fazlalığı sunan kesim arasında gerçekleşecek alışverişinin belli başlı belirlenmiş finansman yöntemleri ile işletilmesini sağlayan kurum olarak betimlenmektedir. Doğrudan gerçekleşen finansman yöntemine göre, ortaya çıkan riski üstlenmemiş finansal aracı olan yatırım bankaları, kendi mevduatları içerisine yatırımcının mevduatını kabul edemezken kredi kullanılabılır ve şirket menkul kıymet ihraçlarına özel finansman sağlayabilmektedirler. Yatırım

bankaları birincil kabul edilen piyasa içerisinde, fon temini sağlamak veya garanti etmenin yanı sıra menkul kıymeti ihraç edecek olan işletme için danışmanlık hizmeti sunarak yatırımcılarına hizmet sunmaktadır. Bölgeler arasında yatırım bankaları için gelişim farkları bulunmaktadır. Bu durumu minimum düzeye indirmek ve eşit hizmet sağlamak amacı ile uzun vadeli finansman sanayi sektörüne sağlanmaktadır. Bununla birlikte yurt içi tasarrufları özellikle sanayi sektörü yönlendirilmekte, sermaye piyasası araçları içerisinde yer alırken elbette bu kesimin gelişimine yardımcı olacak faaliyetlerde bulunmakta, dış mali kaynakların sanayi kesimi içerisinde değerlendirilmesi için aracı olunmakta ve ön araştırmalar ile yatırım olanaklarının gelişimi sağlanmaktadır (Arslan & Bora, 2022).

Türkiye’de yer alan Yatırım Bankalarının önde gelen fonksiyonları aşağıda belirtildiği şekilde kaynaklardan toparlanmıştır:

Tasarrufların yatırımlara yönlendirilmesinin sağlanması: Yatırımların sanayiye yönlendirilmesi konusunda az önce açıkladığımız gibi yatırım bankalarının görevi, uzun vadeli fonların yaratıldığı ve sanayi kuruluşları tarafından menkul kıymet ihraç edilebildiği sermaye piyasasındaki fonları düzenlemektir. Gelişmiş ülkelerdeki yatırım bankalarının temel ekonomik faaliyeti, birçok aktif yatırımcı ile menkul kıymet ihraç ederek uzun vadeli fon sağlamak isteyen kamu ve özel kuruluşlar arasında aracılık yapmaktır.

Sermaye Piyasası İçerisinde Gelişimine Katkı Sağlamak: Yatırım bankaların fonksiyonlarının temeline bakıldığında gelişmiş ve gelişmekte olan tüm ülkelerde aynıdır. Ancak, bu karşılaştırmaya tabi tutulan ülkelerin sermaye piyasasının gelişmişlik düzeyleri farklılık göstermesi yatırım bankalarının gelişimlerini, sınırlarını etkileyen önemli bir etken olduğu görülmüştür. Bu bankalar sermaye piyasasının gelişimi için gerekli uzman mali kurumlardan en önemlisidir. Yani piyasa ve bankalar doğrudan ilişkili içerisinde kazan-kazan yöntemine bağlıdır. Yatırım bankaları dürüstlük ilkesi içerisinde yapacakları ekonomik faaliyetleri etkin şekilde yürüterek, sermaye piyasasının gelişimi için olması gereken güveni sağlayarak özel kaynakların, kamu kurumlarının menkul kıymetlerine aktarılmasını kolaylaştırır ve sermaye piyasası araçlarının geliştirilmesine destek sağladığı

görülmüştür. Yatırım alanında faaliyet gösteren bankalar aracılığıyla özellikle küçük tasarruf sahibi olan yatırımcılar menkul değerlere güven duymaktadırlar.

Yeni İhraç Edilecek Menkul Kıymetin Geniş Kitlelere Dağılımını Sağlamak: Yatırım bankalar, piyasada yer alacak yeni arz olan menkul kıymetlerin geniş kitlelerine paylaşımını gerçekleştirerek mülkiyetin tabana yayılmasında katkı sağlamaktadır. Menkul değerlerin tasarrufta bulunacak yatırımcılara dağılımını sağlayabilmek uzmanlaşma ve iş bilirlik gereken bir süreçtir. Yatırım alanında faaliyet gösteren bankalar mevcutta yer alan menkul değerlerin takas değişikliğine imkân sağlayarak, mülkiyet transferi işleminin gerçekleşmesini sağlamış olurlar.

Finans sahiplerine danışmanlık hizmeti sağlanması: Gelişmiş ülkelerde yatırım bankaları, sahiplerin para arz ve talebinde aracılık yapmaktadır. Yatırım bankalarının temel görevleri menkul kıymetleri yönetmek ve tasarruf sahiplerine tasarruflarını yönetme konusunda tavsiyelerde bulunmaktır. Az gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde zayıf bir sanayi sektörünü harekete geçirme, girişimci girişimleri destekleme ve bilgi aktarımı yoluyla teknik konularda danışmanlık yapma görevini üstlenir. Yatırım bankaları bazen sermaye piyasalarında menkul kıymet ihracı yoluyla finansman arayanlara, bazen de birikimlerini menkul kıymetlere yatırmak isteyen yatırımcılara danışmanlık hizmeti vermektedir. Yatırım bankaları sadece mevduat sahiplerine değil aynı zamanda menkul kıymet ihraç etmek isteyen işletme sahiplerine de danışmanlık hizmeti vermektedir.

Yatırım Mevduat Sahiplerinin Menfaatlerinin Korunması: Yatırım bankaları, gerekli koşulların sağlanması halinde aracı kurumlar aracılığıyla ihraç edilen menkul kıymetler için ikinci el piyasalar oluşturabilirler. Ayrıca menkul kıymetlerin halka arz aşamasında, menkul kıymetlerin tamamı piyasada satılana kadar fiyat istikrarını sağlamak amacıyla riskten korunma tedbirleri alabilirler. Bu şirketin menkul kıymetlerini satın alan mevduat sahiplerinin çıkarlarını koruma, menkul kıymet ihracından sonra mali tabloları düşen şirketleri sermaye yapısını düzeltmek için yeniden düzenlemelerine yardımcı olma hakkına sahiptirler (Sunbat, 2016).

1.2.3. Sigorta Kurumları

Yarı finansal kurum olarak tanımlanan sigorta firmaları, sosyal güvenlik kurumları ve özel sigorta şirketi bağlı bulunduğu sektöre hizmet sunmaktadır. Şirketlerin ve kurumların kurulu düzen ve ilerleyişlerinin ufak bir ihtimal dâhilinde bile olsa bozulma veya aksama durumuna istinaden mevcut dengenin bozulmaması açısından geliştirilmiş bir sistemdir. Sigorta firmaları, elde görülen ve oluşabilecek riskleri dağıtmak ve olası bir durumda etkiyi minimize edebilmek amacı ile müşterilerine hizmet eder. Sigorta şirketleri yarı finansal kurumlardır. Yaptıkları işlemlerden elde ettikleri prim ve gelirleri piyasa içerisindeki yatırım araçlarında değerlendirmektedirler (Sunbat, 2016).

Sigorta şirketlerindeki işleyiş küçük fonların sepet gibi birikerek büyük fon haline gelmesi ile yürütülmektedir. Gelişmiş ülkelerdeki sigortacılık, ülkedeki ekonomik ve sosyal kalkınmanın bir göstergesi olarak bireysel ve sektörel güveni sağlamaktadır. Bunun yanı sıra kendi gelirlerini de piyasa içerisinde değerlendirdikleri için bir eşleme mevcuttur. Bunun için günümüzde özellikle batı kesimde sigorta şirketleri sermaye piyasasında sıklıkla kullanılan bir kurum haline gelmiş eşleme ile bu durum piyasayı aktif hale getirmiş ve tekrardan fon birikimlerini de arttırmıştır (Sunbat, 2016). Batı ülkelerinin vazgeçilmez sistemi olarak görülen sigorta kurumları ülkemizde bu etkileri görülmeyp üyeleri tarafından zorunluluk ve ödeme güçlüğü oluşturan gereği olmayan bir imge olarak görülmektedir.

1.2.4. Kolektif Yatırım Kurumları

Bireyler elde ettikleri gelirlerden birikim amacı ile fazlalık oluşturmaktadırlar, genel anlamda bu fazlalıklarının yani tasarruflarını sermaye olarak değerlendirmek isterler ancak sektör pazarı içerisinde yer alan yatırım araçlarının bilgi ve tecrübelerinden yoksundurlar. Bunun yanı sıra bireysel tasarruf yapan bireyler ellerinde bulunan tasarruf hacimlerini bilgi eksiklerine bağlı olarak piyasa içerisinde çeşitli bir portföy oluşturacak büyüklüğe sahip değildirler. Bahsi geçen bu nedenlere bağlı olarak, bireysel anlamda piyasaya fon sunmak yerine, kolektif anlamda fon oluşturmak bireye kendi tasarruflarını bilinçli anlamda kullanarak yatırımlarını çeşitlilik katarak oluşacak riskleri de mini-

mize etmek kolaylaşmaktadır. Bilgi yüküne sahip olmayan bireysel yatırımcıların fon ihtiyaçları doğrultusunda birlikte hareket oluşturma ihtiyaçları kolektif yatırım kurumlarının oluşumuna neden olmuştur. Kolektif yatırım kuruluşları sayesinde yatırım yapılacak fon rahatça tespit edilebilmekte ve çeşitli firmaların çıkarmış oldukları finansal varlık fonları rahatça bulunup, yatırım sağlanmaktadır. Böylece yatırımdaki toplam riskler minimize edilip, fonun uzman kişiler eşliğinde yönetilmemesi, oluşturulan fon portföyünden yüksek karlılık ve düşük risk ile yatırımda optimum dengeyi sağlayarak portföy hizmetlerinin tek elden yönetimini sağlamaktadır (Karlı,1989).

Kolektif yatırım kuruluşlarının tarihçesi 19. yüzyılın ilk zamanlarına dayanmaktadır. İlk yatırım fonu 1860 yılında Belçika'da, ikincisi ise İskoçya'da kurulmuştur. Gelişimi günümüzde finansal anlamda yüksek görülen A.B.D. İçin bu durum 1. Dünya Savaşı öncesinde gözlemlenmiş olsa da asıl gelişimi 1920'lerde başlamaktadır. Günümüzde ise birçok kolektif yatırım kuruluşu Dünya'nın farklı konumlarında faaliyet göstermektedir (Sunbat, 2016).

Bireyler tarafından toplanmış sermayeler ile binalara sağlanan fon portföyleri hangi hukuksal esaslara dayandırılarak yönetileceği konusu farklı hukuksal mekanizmalar ile sağlanmaktadır. Bu hukuksal esaslar her ülkede farklılık göstermektedir. Özellikle günümüzde Anglosakson hukuk düzenine tabi kalan ülkelerde, Kara Avrupa'sı olarak adlandırılan hukuki birimlere (Trust) başvurulmuş ve başarılı sonuç vermesi ardından Kara Avrupa'sı ile devam eden doktrinlerde de bu esasın uygulanabilirliği öngörülmüştür. Temel anlamda tartışmaya alınan dört tür Kolektif Yatırım Kuruluşu faaliyette bulunmaktadır. Bunlar (Sunbat, 2016):

Sözleşme esasına dayalı Türkiye'de de yer alan Kolektif Yatırım Kurumları,

1. Trust hukuki sistemine bağlı ve ülkemizde örneği bulunmayan Anglosakson hukuk sistemi içerisindeki Kolektif Yatırım Kurumları,
2. Şirket benzeri ucu kapalı olmayan ve yine ülkemizde örneği bulunmayan değişken sermaye çalışan ve genellikle ABD'de Kurulu olduğu görülen Kolektif Yatırım Kurumları,

3. Şirket benzeri ucu kapalı sermaye yapısına sahip Türkiye'deki yatırım ortaklıklarına sahip şirketler gibi işleyen Kolektif Yatırım Kurumlarıdır.

1.2.5. Faktoring Şirketleri

Faktoring, Latince'den kullanıma geçmiş bir kelimedir. ‘Faktör’ başka bir kişinin hesabı için işlem yapan kişiye denilirken ‘Faktoring’ alacak hakkının satın alınması ile firma sahiplerine fon akışı sağlayan bir finansal yöntemdir. Bunun yanı sıra Faktoring; farklı finans, işletme, hukuk dallarında da yer aldığı için birçok kaynak için farklı şekillerde tanımı da mevcuttur. Satıcı olarak faaliyet gösteren şirketlerin kısa vadeli alacaklarının, faktör adı verilen faktoring şirketleri tarafından belirli bir ücret (ücret, faktoring ücreti) karşılığında temlik edildiği ve satıcı şirketlere fayda sağladığı bir finans sektörü olarak tanımlanmaktadır (Erdemli, 1992).

1.2.5.1. Faktoring Türleri

Faktoring şirketleri ekonomik faaliyetlerde sundukları hizmet alanlarını geniş kapsama yaymaktadırlar. Firmaların bu şekilde yaptığı işlemlerde alıcı ve satıcı tarafa karşı hem kendini korumuş olurken diğer taraftan alıcı ve satıcı arasında borç alma ve borç ödemede yer alan vade ve ödeme problemleri karşısında hukuki sorumluluğu ortadan kaldırmış olur. Faktoring çeşitleri, Örtülü Faktoring, Rücu Etme Esasına Dayanan Faktoring, Fatura İskontolu veya Sıra Dışı Faktoring, Toptan Faktoring, Acente Faktoringi, Açıklanmayan (İhbarsız) Faktoring, Bildirimsiz Faktoring, Toplu İskonto, Uluslararası Faktoring, Yurtiçi Faktoring olarak on adet başlıkta ele alınmıştır (Sunbat, 2016). Faktoring çeşitlerine istinaden yapılacak detaylı araştırma ve konu anlatımlarına ulaşmak istendiğinde tezimizde ana kaynak olarak ele alınan Sunbat'ın kaynağı gibi birçok kaynak içerisinde bulmak ve detaylı konu takibi yapmak mümkündür.

1.2.6. Leasing (Kiralama) Şirketleri

Katılım bankalarını konvansiyonel bankalardan ayıran en büyük özelliklerden biri de içerisinde bulundurduğu finansal kiralama işlemleridir. Bu işleme leasing de denilmektedir. Leasing ülkemizde 10 Haziran 1985 tarihinden itibaren resmîyet kazanmış ve

3226 sayılı “Finansal Kiralama Kanunu” olarak uygulanmaya başlanmıştır (Yeşilyaprak, 2012).

Leasing işlemleri kiracı, finansmanı sağlayan aracı kurum ve lehtar olmak üzere toplamda üç taraftan oluşmaktadır. Leasing işlemlerinde ekipmanın kullanım hakkını önceden yapılan anlaşma metninde belirlenen kira bedeli karşılığında satın alan tarafa kiracı; bu işleme konu olan ekipmanı temin eden pazarlarını veya üretici tarafa satıcı ve leasing işlemine konu olan ürünün hukuki temsilcisi rolünü üstlenen ve sözleşme ile önceden belirlenen kira ödemeleri ile kiracı tarafa bu malın kullanım hakkını devreden taraf olarak ise katılım bankaları görülmektedir (Yeşilyaprak, 2012).

26742 sayılı Resmî Gazete 'de 30 Aralık 2007 tarihinde yayımlanan karara göre; Leasing işlemi uygulanan birçok üründe KDV oranı %1'den %18'e yükseltilmiştir. Bu durumda leasing ile kredilendirme gerçekleştirmenin avantaj söz konusu ortadan kalkmıştır. Ancak mevzuat çerçevesinde yapılacak yeni değişiklikler leasing işlemlerini yeniden avantajlı konuma getirebilmektedir (Yeşilyaprak, 2012).

Tablo 1. Türkiye’de 2024 Yılı İtibariyle Faaliyet Gösteren Finansal Kiralama Şirketleri

A&T Finansal Kiralama Anonim Şirketi	ING Finansal Kiralama Anonim Şirketi.
Ak Finansal Kiralama Anonim Şirketi	İş Finansal Kiralama Anonim Şirketi
Alternatif Finansal Kiralama Anonim Şirketi	Mint Finansal Kiralama Anonim Şirketi
Anadolu Finansal Kiralama Anonim Şirketi	Pervin Finansal Kiralama Anonim Şirketi
Arı Finansal Kiralama Anonim Şirketi	QNB Finans Finansal Kiralama Anonim Şirketi
BNP Paribas Finansal Kiralama Anonim Şirketi	Siemens Finansal Kiralama Anonim Şirketi
Burgan Finansal Kiralama Anonim Şirketi	Şeker Finansal Kiralama Anonim Şirketi
Deniz Finansal Kiralama Anonim Şirketi	Vakıf Finansal Kiralama Anonim Şirketi
Garanti Finansal Kiralama Anonim Şirketi	VFS Finansal Kiralama Anonim Şirketi
Halk Finansal Kiralama Anonim Şirketi	Yapı Kredi Finansal Kiralama A.O.

Kaynak: BDDK, 2024.

1.3. Finansal Araçlar

Gelecek zaman dilimleri içerisinde nakit akışı üzerinde hak sahipliği yaratacak araç olarak finansal araçlar görülmektedir. Finansal araçlar için temel alınan fonksiyonlar, tasarruf sahiplerinden fon ihtiyacı olanlara doğru akış sağlamak ve oluşabilecek riskleri taraflar arasında paylaşmaktır. Finansal araçlar için alınan değerler, bu araçlardan gelecekte elde edilecek nakit akışları ile bu nakit akışlarının gerçekleşme ihtimallerine bağlı olarak oluşmaktadır. Nakit akışların beklenme ihtimali azaldıkça, diğer bir ifade ile risk oranı büyüdükçe finansal araçlardaki değer kaybı artacaktır. Ters bir durum söz konusu olduğunda yani risk düştükçe finansal varlık için belirlenmiş olan değer artacaktır. Bu araçların finansal değeri aslında taşıdıkları özelliklerle belirlenip sınıflandırılmaktadır. Kaynak taramalarından elde ettiğimiz sonuçlara göre bu sınıflandırmalar altı ana sınıfta değerlendirilmektedir. Bu sınıflandırmalar:

Paraya çevrilebilirlik: Belli başlı tanımlanmış finansal araçlar para gibi kullanılabilir ve fiziki paraya kolayca çevrilebilmektedir. Buna örnek olarak bankaların müşterilerine vermiş olduğu kullanılabilir kıymetli evrak olarak görülen çek verilebilmektedir.

Bölünebilirlik: Yatırım sahipleri için bir finansal aracın en az miktarda da olsa paraya çevrilebilirliği önem arz eder. Bu konuda bir finansal araç ne kadar bölünebiliyorsa yatırımcılar için o kadar fazla tercih edilebilirliği artmaktadır.

Risk tahmin edilebilirliği: Finansal varlıklar yatırım değerlendirmeleri sırasında getirileri kadar risk oranı da oluşturmaktadır. Getirisindeki ölçülebilirlikteki belirsizlik, finansal değerler açısından o varlığın riski olarak tanımlanmaktadır. Risk yalnızca özel yatırım araçlarında görülmez hazine bono ve devlet tahvillerinde de yer alır ancak devletin para basabilme gücü bulunmasına istinaden teoride bunların riski sıfır olarak kabul görmektedir. Bu nedenle devlet tahvili ve kamu borçlanma senedi dışında özel kişi ve kurumların sahip olduğu finansal araçların seçiminde risklerin büyüklüğü önemlidir.

Vade: Borçlandırmada kullanılan Finansal kaynağın vadesi, varlığın arz edildiği tarihten itibaren son ödeme tarihi arasındaki paraya dönüştürülebilirlik süresini ifade etmektedir. Burada da yine çek ve senetleri örnek vermek mümkündür. Vade süresinin fazlalığı veya yakınlık ve uzaklık süresi o finansal aracın değerini belirleyen araçlardan biridir.

Getiri: Bir finansal varlıktan yatırım ile elde edilecek getirisi, o finansal araçtan belli zaman diliminde elde edilen nakit girişleri ile ölçülmektedir. Bir tahvil getirisi faiz olarak adlandırılırken, paylara bölünmüş hisse senedinin kazancı kar payı veya bu senedin elden çıkarılması halinde elde edilecek sermaye artışı veya azalışı olarak adlandırılacaktır.

Geri dönüşüm bilirlilik: Finansal araçlar içerisinde alınmış bir finansal varlığın satım aşamasında paraya çevrilebilmesi aynı zamanda maliyeti ile ilgilidir. Ortaya çıkan bu maliyet ne kadar minimize edilmiş olursa finansal varlığın geri dönüşüm bilirliliği ve süreç içerisinde farklı ancak benzer bir ürünle yeniden değerlendirilmesi o kadar yüksek olacaktır (Sunbat, 2016).

İKİNCİ BÖLÜM

FAİZSİZ BANKACILIĞIN DOĞUŞU

2.1. İslam Ekonomisinin Temelleri

İslam dininde faiz haram olarak yer almaktadır. Fakat ticaretin faizsiz her hali serbest şeklinde belirtilmektedir. Bunun yanı sıra kurumlarda yer alan vergi sistemi yerine de zekât yer almaktadır. İslam dini bu şekilde yıllardan gelen bilinmiş ekonomik koşullardan ve şartlardan ayrılarak farklı bir ekonomik sistem yâda bir diğer anlamda model oluşturmuştur (İsmail, 2017).

İslamiyet'te aslında her kategoride yapılan yasal üretim serbesttir. Mülk vatandaşın ve toplumun denetimine ve yönetimine tabidir. Parasal işlemler ise devlet mekanizmasıdadır. Vatandaşlar bu sistemde üretimde ihtiyaç duydukları yeni üretimi, mekanizma içerisinde yer alan kurallar dâhilinde belirlenmiş olan yetki izinlerini alarak yapabilir ve piyasaya sunabilirler. Üretimde mülkiyet esas alındığı için de herkes kendi ürettiği ürünün sahibi konumundadır. Bunun yanı sıra şu detay atlanmamalıdır ki İslam'ın ekonomi anlayışında mutlak yani devri olmayan ve sonsuz, sınırsız bir mülkiyet yoktur. İslam'da yer alan mülkiyet sınırlandırılmıştır (Zaim, 1992).

Dünya'da üzerinde insanoğlunun kendi gözleri ile göreceği ve göremediği yani maddi ve manevi tüm varlıklar insan için var olmuştur bunu belirten İslam dininin temel aldığı kutsal kitabımız Kuran'ı Kerim'de yer almaktadır konu ile ilgili gerekli araştırma yapılarak doğruluğunu edinmek mümkündür. Yaratılmış olan tüm varlıklar karşılık beklemeksizin insanoğluna hizmet etmek için vardır. Tıpkı ay ve güneş gibi örneklemek doğrudur. İnsanlar ihtiyaçlarını ve hayatlarını rahat koşullarda devam ettirebilmek için bazı ürünlere gereksinim duyarlar ancak bu ürünleri doğada hazır halde bulmaları mümkün değildir. Bu ürünlerin insanlar tarafından tüketilmesi için ürünler üzerinde belirli işlemler uygulanması yani emek harcanması gerekmektedir. Bu nedenle insan sadece kendi işlemiş ve hazırlamış olduğu emeğini pazara sunabilmektedir (Reşat, 1976).

Sermaye her koşulda üretime destek amaçlı emekle işleyen sistemde yer almaktadır. Sermayenin tek elde toplanmasının önüne geçmek için üretimle beraber elde edilmiş olan gelirin toplum içerisinde yer alan her kesime adalet çerçevesinde eşit şekilde dağıtımı gerekmektedir. İslam dininin bu adaletli dağıtım sistemine getirmiş olduğu çözüm yolları ise toplumda zengin olarak ve atfedilen grubuna fakir kesime doğru dağılımını sağlamaktır. İslam bunu zekât ve hayır sistemi ile gerçekleştirmektedir. İnsanlar yaşamları boyunca var olan temel ihtiyaçlarını belirli maddeler üzerinden karşılamaya çalışmaktadır. Ekonomik sistem üzerinde bulunan tüketimin bir diğer anlamına ‘istihlak’ denilmektedir. Ancak bu terim tam olarak anlaşılması gereken ekonomik anlamı taşımamaktadır. Tüketimi tam olarak ele alacak olursak varlığı tüketip ortadan kaybetmek anlamı yerine aslında harcama yapmak ve kalan bedel ile de tasarruf oluşturmaktır. Bu sebeptendir ki Kuran’da buna ‘nafaka’ adı verilmiştir. Ancak istihlak da yapılan harcamaların her türü bir tüketim olarak ele alınmaktadır. Ekonomi içerisinde ise tam anlamıyla bir istihlak gerçekleşebilmesi için bulunduğu toplum içerisinde de bir menfaat yani toplumsal fayda oluşturmaya zorunludur (Zaim, 1992).

İnsanoğlu sahip olduğu ürünleri toplumsal veya kişisel bir faydanın veya ihtiyacın karşılanması çerçevesinde harcamaktadır. İhtiyacın dışında yapılan harcamalar İslam ekonomisinde yer aldığı üzere bize menfaatten çok zarar vermektedir. Gelişmiş birçok ülkede yer alan sistemde iş bölümü ve bunun yanı sıra uzmanlaşma yer almaktadır. Her birey üretime bir evrede dâhil olmakta ve ürettikleri malları pazara sunarak elde ettikleri gelirle ihtiyaç duydukları mamulleri de satın alabilmektedirler. Bu aşamada üretilen malın başka birinin malı ile takas edilmesine ‘Mübadele’ denilmektedir. İslam ekonomisinde mübadelede bedellenme yani malın karşılığının bedelini ödeme caizdir yani yapılması uygunsuzluk teşkil etmez. İslam ekonomisi bu iki temel işlem üzerine kurulurken faiz, bir bedel taşımadığından yasak (haram) olarak betimlenmektedir. Faiz İslam’da, karşılığı olmayan fazlalıktır. Bunun yanı sıra ticaret yapmak risklerle işlediği ve sonucu belli olmaması nedeni ile ticaretten elde edilen kar kullanılabilir bir kaynak (helal) olarak sınıflandırılmaktadır. Açıkça bakılacak olursa İslam ekonomisinin temel taşlarını serbest ticaret, zekât ve faiz sisteminin kesin şekilde yasaklanmış olması üzerine kuruludur (İsmail, 2017).

lemek mümkündür; Devlet tüm vatandaşlarına eşit yakınlıktadır bu nedenle kredi dağıtımını da adil şekilde yapacağı öngörülür. Bu sistem içerisinde banka ticaret amaçlı değil, bireylere olağan hizmetleri vermek amaçlı ile kurulmalıdır. Kurulan banka sisteminin sermayesini kendi oluşturduğu bütçe, vadeli mevduatlar, devlet altında yer alan halkın kendisinin sağlamış olduğu bağışlar oluşturmaktadır. Her banka için bu durum değişse değişenlerinin tümü veya bir kısmı da vakıflar tarafından karşılanmaktadır. Banka sistemi ekonomide para akışı açısından büyük önem taşımaktadır. Sadece bankalar aracı ile para akış sirküsü gerçekleşmez aynı zamanda bu durum köprüler, hava limanları, karayolları gibi devlet tarafından yapılıp çalıştırılan faktörler de yer almaktadır (Tuğ, 2015).

2.2. İslam Ekonomisinin Temel Öğeleri

İslam ekonomisini ilerleyen evrelerde liberalizm ve sosyalizm düşüncelerden farkını anlamak için bu iki düşünce sistemini incelemek ve öğrenmek gerekmektedir. Bu durum İslam ekonomisini daha doğru analiz ederken de fayda sağlamaktadır. Liberalizmde ana tema bireyin kendisidir. Yani toplum veya gruplara göre birey benliği her zaman ön planda tutulmaktadır. Bunun yanı sıra bireyler liberalizmde farklı kimliklere de sahip olma düşüncesi içerisindeyler. Özgürlük, eşitlik, hoşgörü ve akıl liberalizmin temel taşlarını oluşturmaktadır. Bunlar içerisinde özgürlük ilk temel alınan düşünce olgusudur. Bu kuramın temel olarak amaçlanmasındaki en büyük neden bireyin bir başka bireyin özgürlük alanlarına müdahale etmeden, zarar vermeden özgürce hareket edebilmesidir (İsmail, 2017).

2.3. İslam'da Ticaret Kavramı

İslam ekonomisi içerisinde, ilk defa Hindistan ve Pakistan kaynaklarında yer aldığı ve Hint Yarımadasında ortaya çıktığı tespit edilmiştir (Arpacı, 2017).

İslam hukuku içerisinde, devletleştirmede herhangi bir suç söz konusu değildir. Ayrıca halkın elinde yer alan taşınmaz mülklerin örneğin toprağın kamulaştırma adı altında el koymasını meşru ve uygun görmemektedir. (Armağan, 1987).

Kuran-ı Kerim içerisinde yer alan ayetler içerisinde ticaretten bahsedilirken yapılan ticaretin adil, açık, güvenilir olması aldatma ve aldanmaya karşı dikkatli olunması da gerektiğini belirtmektedir. İslam esaslarında genel olarak ticaret ile uğraşmak isteyen bu esaslara uyduğu süreç, ticaret teşvik edilmektedir (TDV, 2012).

İslam dininde ticaretin önü açılmaktadır. Bununla birlikte toplum değerlerine alanda zarar oluşturmaması adına da kısmi sınırlandırmalar ile kısıtlanmıştır (Karaman, 2012). İslamiyet'te insanların imkânları ve yetenekleri dahilinde yapılan emek ile kazanç sağlamaları, gerekli yardımlaşma sistemi oluşturarak iş birliğini geliştirmeleri ve israf etmeden ihtiyaçları doğrultusunda tüketim yapmaları gerektiği belirtilmiştir. Buna istinaden tüketim konusunda bazı ilke ve ölçüler getirilmiştir. Bu sayede iş hayatında ve ticari faaliyetlerde, güvenilir bir şekilde, haksızlık ve suistimaller olmadan yaşanabilir bir toplum oluşturulmaya çalışılmıştır. İslam dininin ticari faaliyetleriyle, getirmek istediği durum aslında yasal sistem içerisinde koyulan kuralların bir bölümünü oluşturmaktadır. Bu nedenle klasik birçok kaynakta böyle bir ayırmadan bahsedilmemiştir (Güney, 2018).

İslam'da ticaret, helal kazanç ile taşınmaz sahibi olmak farz kılınmıştır. İnsanın hayatını idame ettirebilmesi, kimseye muhtaç olmadan hayatını idame ettirmesi, aile fertlerinin geçimini sağlayabilmesi için İslam'ın uygun gördüğü yöntem ve yetilerle kazanç sağlaması ibadet olarak kabul edilmiştir. Haram yollarla servet, mal mülk edinmek değil çalışmak, emek vererek kazanmak teşvik edilmiştir. Buna bağlı olarak kazanç sağlama yöntemleri ayrıntılı bir biçimde anlatılmış sosyal ve ekonomik hayat düzeni oluşturulmuştur (Güney, 2018).

Bu anlatılanlara bağlı olarak İslam'ın temel aldığı iki kaynakta yani Kur'an ve Sünnette finansal hayatı, yasakları örneklendirmeler şeklinde olay ve kavram örgüsü halinde anlatılmış bunula beraber toplumsal yarar ve ilke gözlenmektedir. İslam yasaklamış olduğu zarar ve hak unsurları açısından her dönemde düzen oluşturmaya benzer olarak günümüzün ticari faaliyet hayatında da bir düzen unsuru halini almış ve bu genişliğe sahip olduğu anlaşılmıştır. İslam kuruluşların var oluş ve işleyiş aşamalarını emir ve yasaklar ile değil, güven, hoşgörü, dürüstlük ve şeffaflık gibi kavramlar ve buna benzer ilkeler ile bütünleşmesi gerektiğini savunmaktadır (TDV, 2014)

2.4. Dini Sebepler

İslam dininde faizin haram kılınmış olması, bu dine sahip birçok kişi tarafından faizle işlem yapan bankalardan uzak durmaları sonucunu oluşturmaktadır (Bayındır, 2005). Başta Ortadoğu ve birçok İslam ülkesinde faizsiz bankacılık sistemi uygulanmasına rağmen bu bankacılık sisteminin dini ve fıkhi yönü hala tartışma konusu olmakta ve açıklık kazanamamaktadır. Bu açıklık ihtiyacı ülkemizde daha fazla hissedilmektedir. Türkiye’de konuya ilişkin özellikle fıkhi boyutta yeterli çalışmanın olmayışı hem bilimsel çalışmalarda, hem halk arasında hem de faizsiz sisteme dayalı işleyen bankaların yaptıkları işlemlerdeki kuşkuyu ortadan kaldıramamaktadır (Bayındır, 2005).

Katılım sistemi üzerinden kurulan bankaların kuruluş amacı, ekonomik ilkeler çerçevesinde, çıkarlardan bağımsız, İslam hukuku kurallarına uygun bir sistem oluşturmaktır. "Allah, faizi yok eder, sadakayı bereketlendirir" (Baka-ra/276) ayetinde olduğu gibi, faizsiz olan ve ticarete olduğu gibi ortaklığın ve mülkiyetin en düşük seviyeye kadar merkezileştiği bir ekonomik sistem içinde kurulan bankalardır. Yıllar geçtikçe bu hedefleri aştım ve kârlara öncelik verdim (Terzi, 2013).

Aristoteles'in Siyaset kitabında; "Tefecilik küçümsenmeyecek bir şeydir; çünkü faizin kârı doğrudan doğruya paranın varlığından kaynaklanır ve paranın yeniden doğuşuna yol açan amaca aykırıdır. Çünkü para değişim için yaratılmıştır; ancak seri para miktarını olması gerekenden artırıyor. Dolayısıyla doğal sisteme son derece aykırı bir para kazanma sistemi haline geliyor." (Terzi, 2013).

2.5. Ekonomik Sebepler

Katılım bankalarının gelişimlerinde başlıca önemli üç iktisadi nedenden bahsetmek mümkündür. İlk olarak 1970 yıllarında İslam ülkeleri ellerinde bulundurdıkları petrol rezervine rağmen, petrolden elde ettikleri gelirleri Petro-dolar adı altında batılı ülkelere aktarımını başlatmıştır. Bunun sonucunda İslam ülkelerinde gözle görülür bir kalkınma sorunu ortaya çıktığı görülmüştür. Bununla birlikte sermaye fazlalığına sahip gelişmekte olan ülkeler ile tam tersi durumdaki sermaye sorunu yaşayan İslam ülkeleri arasında ekonomik birliktelik ihtiyacı doğmuştur (Güney, 2018).

İkincil olarak geleneksel ticari finansal kuruluşlar, uzun dönem kredi projeleri ile iş yapmak yerine kısa vadeli projelere odaklanmakta ve buna bağlı olarak makro finans açısından gelişim sağlayamamaktadırlar. Üçüncül olarak ele alınacak konu; Faizsiz sistem içerisinde yer alan banka kuruluşların faizli bankalara nazaran fonlarını ortaklık esasına dayanarak kullandırmalarının sonucu olarak işletmelerinin her zamankinden daha verimli hale gelmesinin sağlanması önemli unsur olarak yer almaktadır (Kalaycı, 2013).

2.6. Toplumsal Sebepler

İktisadi refah düzeyi, İbn-i Haldun'a göre; toplumsal kutuplaşmalara, tartışmalara, fikir ayrılıklarına neden olurken İslami bakış açısıyla yaşanan hayat düzeni ve standartları içerisinde ahlaki ve manevi yaşamda değişimlere neden olduğu görülmüştür. Buna bağlı olarak 8. Yüzyılda Hz. Muhammed'in (S.A.V.) hayat düzenini örnek alan kimseler tasavvufi bir bakış açısı ilkesini benimsemişler ve tasavvuf hareketini başlatmışlardır. İlk tasavvuf ile ilgilenen kimseler iktisadi refahın toplum üzerindeki etkilerini incelemiş ve toplumda bozulmalar meydana geldiğini gözlemlemişlerdir. Bu konuda yapılan çalışmalar ile toplum Kuran ve Sünnette geçen ile yeniden toparlanacağını öngörmüşlerdir. Toplum dengesini oluşturan ana bileşenin adalet yani bir denge unsuru olduğunu savunmuş ve topluma bakan açının sosyal adalet olduğunu savunmuşlardır. İslam dini insanın doğumundan itibaren eşit ve hür olduğunu belirtmektedir. Eşitlik kavramı ile adaletli bir toplum yapısının en yakınlardan başlanıp dönüşüme katılmasını vurgulamaktadır. Kişinin en yakın akrabasından, yakın komşusundan ve arkadaş çevresinden başlayarak toplumsal bütünlüğün sağlanması savunulmaktadır. Mülkiyet kavramı kişinin kendi özelliklerine bağlı olduğundan İslam dini, insana değer verdiği ve güvendiği için özel mülkiyete izin verir (Güney, 2018).

İslam dini, kapitalist anlayış bakış açısı ile bakmadığından işçi kavramı da bu düzenden çok farklı şekilde betimlenmektedir. Bu nedenle farklı emek verenlere ayrı ücret tarifelerinin uygulanmasının doğru olduğunu savunmaktadır. Çalışmaya verilen değer, çalışmanın dışında kalan kazançlara yani ribaya karşı görüşle bakılmasına sebep oluşturmaktadır. Riba üzerine yer alan tüm gelir kazançları kanun dışı, gayri ahlaki sayılmıştır (Erbakan, 2013).

Kapitalist sistemde kişilerin edindikleri mal ve mülkiyet hakları sınırlandırılmaktadır ancak sermaye sahiplerinin önünü açmakta olup, gelir adaletsizliğini daha fazla arttırmaktadır. Bu nedenle toplum içerisinde adalet, ahlak ve maneviyat duyguları yoksun kalmaktadır. Bu durumun doğal bir sonucu olarak toplumsal barış, adalet sistemini bozmakta her şeyin parasal değerle ölçülmesine sebep olmaktadır. Ahlak kavramı ve manevi duygulardan uzaklaştırılan toplumda denge bozulmakta elde edilen tüm kazançlar meşru görülmektedir (Bilgiç, 1990).

Kapitalist sistemde modernliğin ölçütü maddi kaynaklar yani gayrimenkul ve para ile ölçülür. Rüşvet, yolsuzluk ve suça dayalı bir sistemde tüm bunlar yasal kabul ediliyor ve maddi kazanç olarak kabul edilmektedir (Karaman, 2003).

2.7. Politik Sebepler

İslami bankacılıkta üç çeşit banka tipi bulunmaktadır. Bunlardan ilki Tasarruf Bankalarıdır. Ahmet El-Neccar ilk Tasarruf Bankasını Mısır'da kurmuştur. Kuruluş aşamasında Mısır'da yer alan tarım firmalarını ve bu işle ilgilenen bu kişilerin tasarruf birikimlerini üretime dahil etmek amaçlanmıştır. 1975 yılında ikinci olarak İslam Kalkınma Bankası kurulmuştur. Bu banka Suudi Arabistan'ın başkenti olarak bilinen Cidde'de yer almıştır. Kuruluş amacı olarak İslam ülkelerinin sermaye tasarruflarına destek sağlamaktır ve bunu amaçlayan ilk kuruluş olarak yer almıştır. İki milyar dinar sermaye ile kurulan İslam Kalkınma Bankası, 56 üye ülkenin maliye bakanları tarafından yönetsel düzeni sağlanmıştır. Türkiye, Turgut Özal döneminde bu üyeler arasındadır. Üçüncü bankacılık sistemi ise günümüzde hızla gelişen yapıya ve sistemlere sahip olan ticaret bankası niteliği de taşıyan katılım bankalarıdır (Zaim, 2005).

İslami temellere dayalı yönetimi bulunan Pakistan ülkesinde devlet planlaması sonucundan 1979 tarihinden bu güne kadar aşamalı olarak faizsiz bankacılık sistemine geçiş sağlanmaktadır (Güney, 2018).

İran'da faiz olmadan bir düzen kurulmasını talep eden yönetim 1979 yılında İran Devrimi'nin hemen ardından ilk faaliyet olarak riba ile faaliyetlerini sürdüren bankacılık

sistemini bitirme politikaları geliştirmeye başlamışlardır. Fakat günümüzde İran devletinin ismi farklı hale getirilmiş olsa da faizli sisteme sahip bankalar bulmak mümkündür (Uludağ, 1998).

Türkiye’de ise Onuncu Kalkınma Planında,     nc  Performans Gösterge kapsamı içerisinde, 7. Bileřene sahip, dört politika başlığı altında çeşitli politikalar belirlenmektedir (Kalaycı, 2013).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KATILIM BANKACILIĞI

3.1. Katılım Bankacılığı Kavramı ve Tanımı

Katılımcı bankacılık, İslami finans sisteminin faizsiz bankacılık sunan yapısını ifade etmektedir. İslami finans, her türlü finansal faaliyet ve işlemin İslami kurallar çerçevesinde yürütüldüğü bir sistemdir. İslam'da faiz haram kabul edildiğinden İslami finans, modern finans anlayışına alternatif olarak kabul edilmektedir. Bu mali yapıda faaliyet gösteren bankalara “katılım bankaları”, “İslami bankalar”, “kar paylaşımlı bankalar” veya “faizsiz bankalar” denilse de bu bankaların konvansiyonel bankalardan işlevsel açıdan çok fazla farklılıkları bulunmamaktadır. Ancak tasarruf biriktirme ve bu tasarrufları yatırıma taşıma konusunda farklı finansal ve tasarruf modellerini hayata geçiriyorlar (Yanpar, 2014).

3.2. Katılım Bankacılığının Gelişimi

1963 yılında Mısır ülkesinde “Mit Ghamr” adı ile ilk İslami bankanın kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Bu kuruluştan itibaren, katılım bankacılığı sistemi tüm dünya genelinde, bankacılık ve finans sektörü içerisinde en hızlı gelişen ve gelişime açık olan sektör olarak görülmektedir. Katılım bankaları içerisinde, ulusal anlamda dini inanç görüşleri nedeni ile atıl durumda varsayılan fonların bankacılık ve finans sektörü içerisinde dahil edilmesi teşvik edilmeye çalışılmıştır. Uluslararası düzeyde bakacak olursak da eğer İslam ülkeleri arasındaki sermaye hareketlerini faizsiz sistemde gerçekleştirme ihtiyacını içermek amacı ile ortaya çıkmıştır. Katılım bankaları, faizsiz bankacılık sistemi içerisinde reel kesimin ihtiyacı olan üretim aşamasında temin edeceği hammadde, yarı mamul, gayrimenkul, makine ve teçhizat temini sağlamaya çalışmaktadır. Bu sistem içerisinde yer alan bankalar nakit kredi sağlamaz, bunun yerine ortaklık veya peşin al vadeli sat sistemi ile müşteri ihtiyaçları doğrultusunda finansman sağlamaktadır. Sistem içerisinde gerçek-

leştirilen finansmanlar alınan risk paylaşımlarına istinaden gerçekleştirilmekte, fon toplama ve elde edilen fonların ortaklık sistemleri içerisinde paylaşımı ve kullandırımı katılım prensipleri çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Nakdi para, diğer bankalara istinaden bu sistemde ticari bir mal yerine, mübadele aracı olarak görülmektedir (TBBK, 2005).

Ülkemizde ilk katılım bankası, 1983 ve 1985 yılları arasında gerçekleştirilen yasal düzenlemelerin ardından 1985 yılında Özel Finans Kurumu (ÖFK)'nin kurulması ile gerçekleştirilmiştir. 2005 yılında planlanan yeni düzenlemeler ile bu finans kurumlarının adı Katılım Bankaları olarak değiştirilmiştir. 2006 yılında geleneksel bankalar da aynı düzenlemeye tabi tutulmuş ve değişimi sağlamıştır (TBBK, 2005).

Katılım Bankası literatürde özel cari ve katılma hesaplar ile fon toplama ve kredili sistem işlemlerini uygulamaya dahil etmek üzere faaliyet gösteren yurtiçi ve yurt dışı kuruluşlar, niteliği kapsayan ülkemizdeki şubelerdir (TBBK, 2005).

3.2.1. Katılım Bankalarının Dünya'daki Gelişimi

İslami bankacılık, kar-zarar ortaklığı üzerine kurulu ve buna uygun iş yapma, emek ve sermayenin eşit paydalarla iş bölümü şeklinde paydaşlara görevlendirdiği, bunun yanı sıra riba yani faiz ve ödül sisteminin devre dışı bırakıldığı, İslam Hukuku'na bağlı işleyiş gösteren bankacılık sistemidir (Salihoğlu, 2022).

Katılımcı bankalar biz de dahil olmak üzere birçok ülkede hâlâ varlığını sürdürüyor. Katılım bankacılığı bugünkü anlamıyla ilk kez 1955 yılında Pakistanlı Muhammad Uzeyr tarafından ortaya atılmıştır. Faizsiz bankacılık, 1960'lı yılların başında Mısır'da kurulan tasarruf fonlarıyla başlamış ve sonraki yıllarda büyük atılımlar yapmıştır (Güneş, 2002).

1972 yılında petrol gelirlerinin ani artışı ve yüksek likiditenin etkisi ile kurulan ilk faizsiz banka Kahire'de faaliyete geçti. 1975 yılında 43 Müslüman ülkenin katılımı ile İslam Kalkınma Bankası kuruldu (Güneş, 2002).

Malezya'da ilk katılım bankası Müslümanları birlik içinde tutmak Müslümanların tasarruf oranını artırmak ve ekonomik gelişimi sağlamak amacıyla kuruldu. 1983 yılında

ilk İslami bankacılık yasasının çıkmasını ve ilk İslami banka olan Bank Islam Malaysia Berhad (BIMB)'nin kurulmasını teşvik etti. Yıllar içerisinde ikinci ve üçüncü BIMB açıldı. Yasal alt yapıyı oluşturmak İslami finans merkezi olma globalleşme amacını devam ettirmek için 2005 yılında üç, 2010 yılında ise on bankaya lisans verildi. Bu yapılan çalışmalar Malezya'nın İslami finans piyasaları içerisinde lider ülke statüsündedir (Güneş, 2002).

Bahreyn, 1971 yılında İngilizlerin bölgeden çekilmesiyle bağımsızlığını ilan eden Bahreyn İslami bankacılık sektörünün gelişmesi ve küreselleşmesi yolunda özellikle kuramları ile çok önemli bir rol üstlenmesinden dolayı bankacılık üzerine incelenmeye değer bir ülkedir (Güçlü & Kılınç, 2020).

İngiltere, Londra'nın dünyanın en büyük finans merkezlerinden biri olması İngiltere'nin sömürge politikasından bölgeye İslam kültürüne vakıf olması İslam bankacılığını incelemesine ortam hazırlamıştır. İlk İslami kuruluş Lüksemburg'da İslamic Finance House olarak kurulmuştur (Güçlü & Kılınç, 2020).

Mısır, İslami bankacılık sistemindeki en güçlü piyasaya sahip olmasa da bilinen ilk resmi bankaya 1963'te yer vererek islâmi bankacılık sistemine girişte bulunmuştur (Canbaz, 2018).

Endonezya, daha geç tarihte bu alanda faaliyet göstermeye başlamıştır. 2010-2014 yıllarında İslami bankacılık sektörü ve dışında önemli bir ivme konum kazanmıştır (Canbaz, 2018).

3.2.2. Katılım Bankalarının Türkiye'deki Gelişimi

Katılım bankacılığının Türkiye'deki öncüsü kaynaklardan elde edilen bilgilere göre ismi çok duyulmamış olan DESİYAB (Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası) olduğu söylenilmektedir. Kuruluşu Necmettin Erbakan'ın Türkiye'de başbakan yardımcısı olduğu dönemde gerçekleşmiştir. Bu da hükümetin 39. Dönemine denk gelmektedir. 1975 yılından itibaren süregelen bu kurum en temel amacı, bu dönemde Almanya gibi ülkelere yapılan işçi göçü ile giden gurbetçi Türk vatandaşlarımızın birikimlerini devlet desteği

sağlayarak faizsiz bir şekilde yatırım havuzunda toplamaktı. 7 Kasım 1975 tarihinde Resmî Gazete ilanı ile kuruluşu gerçekleştirilen DESİYAB, Kanun Hükmünde Kararnamesinin 4. Maddesi'nin d fıkrasında 'Banka, sermayesine iştirak olduğu yatırımlara kar ortaklığı esas olmasına bağılı olarak kredi sağlayabilir.' Burada yer alan kar ortaklığı ibaresi nedeni ile kuruluş döneminde kanunun çıkmasını oldukça zorlaştırmış ve DESİYAB'ın hem kuruluşunda yer alan hemde ikinci genel müdürü olan Mehmet Zeki Sayın tarafından dönemin sanayi Bakanlığı Müsteşarı olan Yahya Bey'e kanunun neden çıkmadığı sorusunu iletilmiştir. Karşılığında 'kar-zarar ortaklığı ile şeriatın öne sürüleceğı' düşüncesinin hâkim olduğı bilgisi elde edilmiştir. Bunun sonucunda kanun tasarısı ile kar – zarar ortaklığındaki zararın üzeri çizilerek Bakanlar Kurulundan geçmesi sağlanmıştır (Orhan, 2020).

DESİYAB'ın kuruluşunun ardından Türkiye'de İslami bankacılık temellerinin asıl oluşturulduğı 'Özel Finans kurumları' (ÖFK) kurulmuştur. Kuruluşuna dönemin başbakanı Turgut Özal ve Cumhurbaşkanı, Kenan Evren'in onayı yer almaktadır. ÖFK'lar 'Özel Finans Kurumlarının Kurulması, Faaliyetleri ve Tasarılarına İlişkin Esas ve Usullere Dair 83/7506 Sayılı Kararname' ile 1973 yılında resmîyet kazandığı görülmüştür. DESİYAB gibi bu kurumlar da kanun hükmünde kararname ile kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Bu durum ise konuya tabi kurumların doğrudan kanunda yer aldığını göstermektedir (Orhan, 2020).

Söz konusu kararın kanunda da yer almasının ardından 1985 yılında Albaraka Türk Özel Finans Kurumu A.Ş., aynı yıl içerisinde Faysal Finans Kurumu Anonim Şirketi, 1989 yılında Türk Evkaf Finans Kurumu Anonim Şirketi, 1991 yılında Anadolu Finans Kurumu Anonim Şirketi, 1995 yılında İhlas Finans Kurumu Anonim Şirketi ve bir sonrakı yılda Asya Finans Kurumu A.Ş. Kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Bu kurumların kuruluşlarındaki ana amaç faiz hassasiyetinden kaynaklı halkın elinde yer alan ve piyasada dolaşımı sağlanmayan parasal araçların bu sisteme dahil edilmesi ve petrol zengini olan Körfez Ülkeleri'n yatırımları için tercih etmek isteyeceğı ülke haline gelmektir (Orhan, 2020).

Kuruluş gerçekleştirilen bu kurumlardaki işleyiş faizsiz şekilde cari ve katılım hesapları ile havuzlarda para toplamak ve bu havuzlardaki mevduatları yine faizsiz yöntemlerle (bireysel ve kurumsal finansmanlar, leasing vb.) değerlendirmek yani kullanmaktır (Orhan, 2020).

3.3. Katılım Bankalarının Temel Özellikleri

3.3.1. Banka Niteliğine Sahip Olması

Katılım bankaları 2005 yılında çıkarılan 5411 sayılı kanunla BDDK ile gerçekleştirilmiştir. Kamu otoritelerinin ayrıntılı teknik ve idari incelemede geçmektedir ve sürekli olarak yerinde ve uzaktan denetlenmiştir. Bankalar birer ticari işletmedir. Amaçları kar gütmeye olsa da pek çok işlevsel özelliğe sahiptirler. Başlıca, para politikasının niteliğini arttırma, ulusal ve uluslararası ticaret ağını oluşturma en önemli işlevleridir. Bu duruma ek olarak birkaç fonksiyonel işlemler de dahildir. Bunlar, dış ticareti fonlama ve ihracatı teşvik etme fonksiyonu yani, ihracat için süratli emin ve daha rahat yürütülmesini sağlayacak finanse edecek sistemidir. Gelir servet dağılımını etkilerle ilk olarak sektöre ve bölgelere faiz oranı düşük kredi vermek istihdam sonucunda alt gelir grubunda bulunanların gelirleri nisbi oranda artacak daha dengeli bir dağılım gerçekleşmesini sağlar (Eskici, 2007).

3.3.2. Faizsiz Bankacılık Faaliyeti Yapması

Katılım bankaları, faizsiz bankacılık sistemine göre, banka bünyesinde danışma kuralları oluşturmuştur. Faizsiz işlemler kurulun onayı ile gerçekleştirilmektedir. Kuruma bağlı olup kara vermede bağımsız hareket edilir. Faizsiz bankacılıkta kaynaklar kar zarar ortaklığına dayanır. Kredi ihtiyacı olan tüketiciye nakit para vermeyip, tüketici adına ürünü alıp eklenen kar ve taksitle tüketiciye satılır. T.C. Merkez Bankası'nın yayımladığı tebliğ ile düzenlendi. Sistem sürekli olarak yenilediği için yasa ve alt yapı mevzuat sistemi oluşturuldu. Türkiye de 1985 yılında kurulan Albaraka Türk Finans Kurumu A.Ş. Ve Finans Kurumu İslami Bankacılık prensiplerine göre kurulmuş ilk kurumlardır (Eskici, 2007).

3.3.3. Aracı Kurum Niteliğine Sahip Olması

Türkiye ve Dünya da insanların bir kısmı dini inanışları nedeniyle faiz işlem yapmamakta insanlar da ellerindeki fonlar atıl kalmaktadır ve günümüz şartlarında iş yapmak için borç para ihtiyacını karşılayamamaktadır. Klasik bankalara gitmeyen fonlar ekonomiye katkı sağlamak ve tasarruf fonlarının güvenle korunmasını, değerlendirmelerde yardımcı olmak için kurulmuştur. Özellikle katılım bankaları iş adamlarına sanayide çalışanlara imkân sağlamaktadır. Sağlamış olduğu imkânlarla zarara katılma. Sağlıklı fon kullandırma yöntemi olarak. Yaşanan ekonomik ve mali krizlerden daha az etkilenmektedir (Sunbat, 2016).

3.3.4. Güven Kurumu Niteliğine Sahip Olması

Genel olarak ticari bankalar mevduata faiz garantisi vermektedir. Kelimeden de anlaşılacağı üzere kâra ve zarara katılma prensibe dayalı bir sistem uygulanmaktadır. Katılım bankalarının kar elde etme konusu düşünülse de bu durum söz konusu değildir. Bununla beraber toplanan paranın verimli ve güvenli şekilde işletileceğine dair kuralları vardır. Bu da katılım bankalarının güvenilirliğini arttırmaktadır. Ayrıca katılım bankalarının 5411 sayılı kanunda devletin güvenini esas alarak güvenilirliğini kanıtlar (Tok, 2006).

Her ne kadar katılım bankaları reel sektöre bağlı olsalar da güvenilirliklerini hiçbir zaman kaybetmemişlerdir. 2008 yılında olan kriz kötü risk yönetiminden etkilenen bankalar, katılım bankalarına oranla güvenilirlikleri geçerli değildir (Tok, 2006).

3.4. Türkiye’de Katılım Bankacılığı Sistemi

3.4.1. Katılım Bankalarının Kuruluş Nedenleri

Ülkemizde ve Dünya genelinde halkın bir kısmı faiz gelirinden uzak durmaktadır. Bu nedenle tezimizde birçok alanda faiz sistemine bağlı çalışan mevduat bankalarına, gitmeyen halkın yatırım ve birikimleri atıl vaziyette kalmaktadır. Bu durum ekonomi ve tasarruf sahibi açısından bir kayıp olarak görülmektedir. Bu nedenle atıl vaziyette kalan birçok tasarruf birimini güvenle aktif hale getirmek ve yatırımcısına destek olmasını sağlamak bunun yanı sıra ekonomiye kazandırmak katılım bankalarının asıl kuruluş nedeni

olarak betimlenmektedir. Katılım bankalarının başlangıcı ve günümüze kadar gelmesini sağlayan bunları destekleyen bazı faktörler ve fikirler yer almaktadır. Bu faktörler belli düşünce akımlarına bağlı olmakla beraber belli kaynaklarda dini nedenlere de bağlanmış- tır ancak biz tezimizde bu konuyu iç ve dış faktörler olarak iki ana başlıkta ele alacağız.

3.4.2. Dış Faktörler

Dünya genelinde yaşanan petrol krizleri sonucunda ortaya çıkan petrol fiyatlarındaki artışa bağlı olarak Ortadoğu ülkelerinin gelirleri artmıştır. Bu gelir artışını belli finansal kaynaklar ile yatırıma dönüştürememeleri sonucunda fon fazlası açığa çıkmıştır. Bu nedenle faizden uzak bir sistemde, faizsiz bankacılığın Türkiye’de kurulmasına etken olan dış faktörler oluşmuştur (Sunbat, 2016).

İslam ülkelerinde hızla artan gelir mevcut halde iken bunun yatırıma dönüştürme düşüncesi gelişmiştir ancak yeterli altyapı bulunmadığı için ellerinde yer alan tasarruflar ülke içinde yatırıma dönüştürülememiştir. Yatırıma alınamayan birçok tasarruf fonları uluslararası banka sistemlerinin akışlarına dâhil edilmiştir. Ancak İslam ülkelerinin neredeyse tamamında faiz sistemine ters görüş mevcuttur. Bu nedenle bu açığı kapatan faizsiz bankacılık işlemlerini bünyesinde geliştirene ve çalıştıran kurumlar ortaya çıkmıştır. Türkiye’de hem kendi içerisinde hem de sınırları dışında atıl vaziyette bulunan fonları kendi ülkesinde değerlendirmek amaçlı bu finansal kurumların açılmasını desteklemiştir (Sunbat, 2016). Petrol fiyatlarındaki artışlar petrol üreticisi ülkelerin yeni yatırım alanları aramalarını sağlamıştır (Günel, 1997).

3.4.3. İç Faktörler

Dünya genelinde İslami bakış açısı ile yaşayan ve faiz sisteminden uzak durmaya çalışan kesim olduğu kadar Türkiye içerisinde de böyle bir kesim bulunmaktadır. Faiz duyarlılığı olan kişiler paralarını bankaya yatırmazlar ve parayı dolaşımdan uzak tutarlar. Faizden uzak durmanın bir diğer nedeni ise kredi almanın maliyetidir. Yurt içi ve yurt dışında sahip olunan taşınır ve taşınmaz malların üretim sürecine muhafazakâr kesimin ilgisini çekme fırsatının verilmesi gerekmektedir. Bunun sonucunda üretim ve üretim ar-

tışları için ek kaynaklar elde edilir. Bunun için İslam düşüncesinin muhafazakar kesiminin inançlarıyla çelişmeyen bir bankacılık sisteminin geliştirilmesi gerekmektedir (Aypek, 1988).

3.5. Katılım Bankalarının Fon Toplama Yöntemleri

Katılım yani İslami Bankacılık sisteminde fon/mevduat toplama yöntemleri cari ve katılım olmak üzere iki çeşit olarak ilk aşamada ele alınmıştır ancak zamanla sistemlerin gelişimi ve çağın ihtiyacına göre şekillenerek içerisine özel fon havuzları ve kıymetli maddeden hesapları da dâhil edilmiştir. Bunların detayı aşağıda; cari hesaplar, katılma/katılım hesapları, özel fon havuzları ve kıymetli madden hesabı olarak dört ana başlıkta ele alınacaktır.

3.5.1. Cari Hesap

Katılım bankalarının çalışma şekillerinde biri olan cari hesaplar bir çok kaynaktan yer alan bilgiye göre katılım bankalarına has bir terim olduğu söylenmektedir. Doğrulanması bu noktada açıktır. Elde edilen bilgilere göre konvansiyonel olarak tabir ettiğimiz katılım bankaları haricindeki bankalar cari hesap yerine ‘vadesiz mevduat’ terimini kullanmaktadır. Katılım bankalarının da bankalar kanununda yer alan 3. Madde ile cari hesapları, Özel cari hesap olarak adlandırıp, katılım bankalarında açılabilir hale getirip içerisinde bulunan mevduat ile birlikte hesap aktifliği sağlanarak istenildiğinde geriye çekilebilmesi özelliğine sahip hesaplar olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda bu hesapların herhangi bir açılış veya kullanım ücreti olmadığı gibi mevcutta hesap sahibinin bulundurduğu mevduata karşılık olarak da bankanın hesap sahibine herhangi bir ödeme yapmacağı da açıkça beyan edilmektedir (Orhan, 2020).

Herhangi bir getirisi olmayan bu hesapların müşteriler açısından tercih görme nedeni merak edilmektedir. Bu konuya şu şekilde açıklık getirmek mümkündür. İnsanların günlük para akışlarını sağlaması günümüz şartlarında zorunlu hale gelmektedir. Bugün insanların herhangi bir bankada hesabı olmadan alış-veriş veya nakit para akışını halledilebilir kılması mümkün değildir. Toplumumuz birikimine sahip çıkan ve bu birikimi zorluklarla topladığını sıklıkla beyan eder. Onların emek-değer anlayışına hizmet etmek

asında en temel amaçtır. Bunun yanı sıra banka hesabı olmasını isteyen fakat bulunan paranın bir getiri sağlamasını talep etmeyen müşteriler de bulunmaktadır. Bu hesaplar sayesinde müşteriler temel ihtiyaçları için açtıkları hesaplardan ek ücret ödemediği fiziki olarak para taşımama şansını elde etmiş olurlar (Orhan, 2020).

Aktepe, İslam hukuku açısından cari hesapların özelliklerini şu şekilde maddelendirmiştir:

1. Cari hesaplara yatırılan paralar hem borç hem de emanet sayılabilir.
2. İslami bankalar, bazı durumlara bağlı olarak hesap sahibine farklı avantajlar sunabilmektedir. Bu konuda yer alan koşullar ise katılım bankalarının bu avantajları net rakamlar ve getirilerle ifade etmemesi ve garantilenmemesidir.
3. Bazı hizmetler için özel olarak cari hesaplardan da ücret alınabilmektedir.
4. Müşteri kazancı ve hesabı ne için kullanacağı İslam açısından uygunluk gerektirmektedir. İslam hukukunun onaylamayacağı faiz kumar gibi işlerden dolayı kurum hesap açma uygunluğu vermeyebilir (Aktepe, 2014).

Yukarıda yer alan maddelerden sonuncusu aslında katılım bankalarını diğer bankalardan ayırt eden temel özelliktir. Konvansiyonel bankaları ile katılım bankalarının işleminde yer alan bu farklılık konvansiyonel bankalarda görülmemektedir. İkinci maddede yer alan temel farklılık ise elde edilecek avantajların hesap sahibine net rakamlarla ifade edilmemesi durumudur çünkü düzenli bir avantaj yada net kar getirisi İslam ekonomisi açısından rica yani faiz olarak belirtilmektedir. Bu durum konvansiyonel bankalar için problem oluşturmazsa da İslamın yasakladığı unsur olduğu için katılım bankalarında kesin bir şekilde yasaktır.

Aktepe'nin listenin başında yer verdiği özellik de genel bankacılık sistemi ile yakından ilişkilidir. Cari hesaplar bu sistem içerisinde borç hükmünde yer almaktadır. Bunun nedeni katılım bankalarının hesaplarda yer alan bu mevduatları hesap sahibine aynı şekilde verme yükümlülüğüdür. Bunun yanı sıra bu hesapların emanet şekilde de görülebileme unsuru vardır. Bu duruma neden olan sebeplerden bir tanesi katılım bankalarının

bu hesaplarda yer alan paraları faizsiz normal borç ilişkisindeki gibi önceden belirlenen bir zaman diliminde planlı ödenmesinin aksine müşterinin her an geri çekme isteğine istinaden bir kısmının hazırda tutulmasıdır. Bu konu bankacılık sisteminde yer alan ‘kısmi rezerv’ yapısı ile ilgilidir. Yani ister katılım bankaları olsun ister konvansiyonel bankalar olsun merkez bankasının belirlediği tutarda parayı kasalarında kullanmadan tutma yükümlülüğü taşımaktadır. Kalan kısmı ise bankalar tarafından diğer müşterilere belli oranlarda ve belli süreliğine kullanılır. Bunu yapabilmelerinin temel nedeni cari hesap/vadesiz hesap sahiplerinin paralarının tamamını istemeyeceği varsayımdır. Bu maddede konvansiyonel bankalar ile katılım bankalarının hesap işletim sisteminin benzerliğinin bir başka özelliğin yer aldığı görülmektedir (Orhan, 2020).

3.5.2. Katılım Hesabı

Günümüzde katılım bankalarında toplanan paraların büyük çoğunluğu cari hesaplarda değil katılım hesaplarında toplanmaktadır. Bunun temel nedeni, cari hesaplarda. Bulunan müşteri mevduatları karşılığında herhangi bir getiri unsuru veya avantaj sağlanmazken katılım hesaplarında bir kar getiri olasılığının bulunuyor olmasıdır (Orhan, 2020).

Bankacılık Kanunu’nun 4. Maddesinde yer alan bilgiye göre katılma/katılım hesapları, katılım bankalarına yatırılan kaynakların bu kuruluşlar tarafından kullanılarak elde edilecek kar veya zarara ortaklık sağlar. Ancak hesap sahibine önceden belirlenmiş herhangi bir getiri ödenmez ve anaparanın da hesap sahibine aynen ödeneceği garantisi edilmez. Bu maddede yer alan tanıma göre İslami açıdan uygunluğunun bulunmasının nedeni kar-zarar ortaklığının olması yani hesap sahibine yatırdıkları para karşılığında kar yanı sıra zarar da elde edebileceğinin ihtimalini de vermesidir. Zaten ‘katılma’ isminin verilmesinin nedeni de buna bağlıdır yani müşteri elde edilecek kara da zarara da katılır. Bu durum katılım bankalarını konvansiyonel bankalardan ayıran en belirleyici özelliktir. Konvansiyonel bankalar, para yatıran müşterilere önceden miktarı ve zamanı belirli şekilde her daim pozitif olma şartı içeren bir faiz getirisi garantisi vermektedir (Orhan, 2020).

İslam ekonomisinde yer alan ve katılım bankalarının sunmuş olduğu kar-zarar ortaklığı ise İslam hukukunda mudarebe olarak adlandırılan emek-sermaye ortaklığında, bankaya para yatıran müşteri sermaye tarafı olurken banka da işletmesi için bu parayı başkalarına kullandırarak sağlayarak bu konumda emek tarafında konumlandırılmış bir ortaklık gerçekleşmektedir. Ortaklık çerçevesinde toplanmış olan paralar yani mevduat, kimi zaman gayrimenkul yatırımında kullanılırken kimi zamanda ticaret gibi meşru alanlarda değerlendirilmektedir. Bu işlemlerden de herhangi bir kar elde edilirse banka ile müşteri arasında önceden yapılmış anlaşma oranına göre (Orhan'a göre genelde müşteri oranı %70, banka oranı %30 olarak belirleniyor) paylaşım sağlanmaktadır. Eğer işlemler sonucunda kar değil de zarar elde edilmiş olursa müşteri sermayesini yani parasını kaybederken, banka hem emek kaybı yaşayacak hem de yatırım payını alamayacaktır. Bunun tek istisnası vardır bu da bankanın ispat edilir şekilde suistimalinin olması durumudur. Yani banka böyle bir durumda tüm parayı tazmin etmekle yükümlü tutulmaktadır. Ancak günümüzde puan için mevzuatta şu ibare yer almaktadır: Mevzuat gereği katılım bankalarında katıldıkları ortaklık paylarında kar oranlarının asgari yarısı kadar bir oranla zarara da katılırlar. Bunun mevzuat kapsamında yer almasının başlıca nedeni katılım bankasının yapacağı işlem nihayetinde mutlaka küçük bir pay da olsa kendi kusurunun da bulunma ihtimalidir (Aktepe, 2014). Bu nedenle günümüzde katılım bankaları kar oranında ortak olduğu gibi fiili olarak zarar durumunda da ortak olma mesuliyetindedir (Orhan, 2020).

3.5.3. Özel Fon Havuzu

Özel bağış kampanyaları, süresi ne olursa olsun, en az üç ay olmak üzere, ancak bu etkinlik için belirlenen projelere fon tahsis etmek ve hesaplara fon toplamak amacıyla yapılabilir. Tahsilat halinde toplanan katılma hesapları, vade ve diğer hesaplara bakılmaksızın ayrı hesaplarda yönetilir. (Sunbat, 2016).

Özel fon havuzu oluşturmak klasik mevduat vadelerinin dışında bir vade proje ile proje finansmanına olanak sağlaması önemli bir gelişmedir. Buradaki amaç projenin kendisidir. Katılımcılar başlangıçta vadesi, getirisi, tutarı ve teminatları belirlenmiş olan, bir projenin finansmanına katkı sağladığı bilinmektedir (Sunbat, 2016).

3.5.4. Kıymetli Maden Hesabı

Ülkemiz genelinde kıymetli madenler uzun vadeli bir yatırım aracı olarak görülmektedir. Bunun yanı sıra tasarrufların çoğu kıymetli maden içerisindeki. Altın madeninde değerlendirilmektedir. Bu nedenle katılım bankaları çağa ayak uydurabilmesi amaçlı kendi bünyelerinde kıymetli maden hesabı açma talebi oluşturmuştur. Bu nedenle toplanan fonlarda çeşitlilik elde edilmiştir. Bu durum müşteri açısından oluşabilecek risk dağılımını kolaylaştırmış ve riski minimuma indirme olasılığını arttırmıştır. Katılım hesaplarının açılması yalnızca katılım bankaları ile çalışanlar için değil madenini kendi tasarruf hazinesinde saklayan ve faiz sistemine dâhil etmek istemeyen mevduat sahipleri açısından da alternatif yol olmuştur. Bu sayede atıl durumda bekleyen kıymetli madenler de ekonomiye kazandırılmıştır. Kıymetli maden hesapları cins olarak altın, gümüş ve platin olarak üç çeşitte yer almaktadır. Bazı bankalar örneğin Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi gibi katılım bankaları taşıma ve basım bedellerinin alınması karşılığında fiziki altın verebildiği gibi atıl durumdaki fiziki altınları da alıp eksper değerleri ile birlikte hesaplara taşımaktadır. Fiziki olarak hesaba taşımak istemeyen mevduat sahipleri için o günki kurs eyerince hesaplarına istedikleri para cinsi olarak çevrilip yatırılmaktadır (Oral, 2022)

3.5.5. Öz Kaynaklar

Diğer bankacılık sistemlerinde ve katılım bankacılığı sisteminde öz sermayenin en önemli göstergesi öz kaynaklar olarak belirtilmektedir. Öz kaynaklar, ticari finansal kaynakların artırımını ya da yatırım fonları içerisinde yer alan işletme sahiplerine taahhüt edilen maddi elde edilen tutar olarak belirtilmektedir (Parasız, 2014).

3.6. Fon Kullanım Yöntemleri

Katılım Bankalarının aslında diğer mevduat bankalardan farkı fon kullandırma işlemidir. Katılım bankaları aynı mevduat hesaplı bankalar gibi tasarruf ile yatırımcı sahipleri arasında köprü görevi kurar. Bu görevde dikkat edilecek husus ise kullanılan sistem mevduat bankalarından farklıdır. Katılım bankacılığın diğer bir hususu ise, nakit olarak kredi verip sonuca bakmadan yatırım sahibinin fon ihtiyacını karşılaması ve belirli bir

faiz oranı ile geri ödeme şeklidir. Katılım bankacılığında fon sahibinin bu fona neden ihtiyacı olup olmadığı, nasıl kullanılacağı, getirisi olup olmadığı önem taşır (Karapınar, 2003).

Bu kısım öncesinde fon toplamaya dair incelemiş olduğumuz başlıklar yani hesapların yanı sıra bu toplanan fonların katılım bankaları içerisinde müşteriler ve yatırımcılara nasıl kullandırım sağlanacağı ve bu fon kullandırım yöntemlerinin hangi amaçla neye hizmet edeceği usul ve işleyişi hakkında edinilen bilgilere öz bir şekilde anlatımı sağlanacaktır. Fon kullandırım biçimleri ve içerikleri hakkında güncelde toplam on üç ana başlık ele alınmış ve genel kapsamda banka, müşteri ve yatırımcı arasında emek-sermaye ortaklıkları ana tema alındığı görülmüştür.

3.6.1. Murabaha (Kurumsal Finansman Desteği)

Türkiye’de ve dünya üzerinde İslami finans açısından en fazla desteklenen ve kullanılan fon kullandırım yöntemi Murabaha’ dır. Akitler açısından da en fazla tartışmaya meyil olan da yine murabaha’ dır. İslami bankaların kuruluşu ve mudarebe ile mütarekenin konusu geçen birçok alanda ihtiyaçları karşılayamadığı, oluşan yeni modern düzene istinaden bankacılık sisteminde yer alan kredi mantığına uygun bir sistemin talebi artmıştır. Buna ilişkin olarak faizle işleyen kurumlara nazaran faize alternatif düşüncenin mudarebe ve müşareke ile sağlanamayacağı düşünülmüş ve ortaya Murabaha akdi çıkarılmıştır (Cebeci ve Ulutaş, 2019).

Murabahanın modern ve klasik olarak iki yöne ayrıldığı görülmektedir. Fıkıh kitaplarında yer alan klasik murabaha akdi, güvene dayalı emanet sistemi ile çalışmaktadır. Bu akdi de fıkhi görüşler ikiye ayırmıştır. Bunlardan ilki satıcının kendisine malın maliyetini belirtmediği müsaveme akdidir. Buna marketten alınan ürünleri. Örnek göstermek mümkündür. Bir diğeri olan emanet akdinde ise satıcı, müşterisine satacağı ürünün veya hizmetin sağladığı kar ve maliyeti hakkında bilgi verme zorunluluğu olarak gösterilmiştir. Emanet akdine aynı zamanda kaynaklarda ‘ukudu’l-emanet’ olarak rastlamak mümkündür (Cebeci ve Ulutaş, 2019).

Murabaha, karlı satış anlamına gelmektedir. Burada tüccarın tecrübeli satışından fayda elde etme söz konusudur. Klasik ve modern murabaha arasında farklılıklar söz konusudur. Klasik murabaha da finansala amaçla değil emanet akdi olarak kullanılmaktadır. Ancak modern murabaha finansal bir akit olarak değerlendirilmektedir. Genellikle müşterinin kullanmak istediği bir hizmet veya ürünü satın alma niyeti bulunduğu dönemde maddi kaynak olarak murabaha akdine başvuru yapmaktadır. Banka sistemleri içerisinde de bu durum

3.6.2. Bireysel Finansman Desteği

Bireysel ihtiyaçlar için gerçek kişi alıcıların doğrudan satıcıdan aldıkları mal veya hizmet bedelinin katılım bankaları tarafından alıcı adına satıcıya ödemesi karşılığında, alıcının borçlandırması işlemidir (Dikkaya & Kutval, 2014).

3.6.3. Mudarebe (Emek-Sermaye Ortaklığı)

Mudarebe birçok kaynaktan geçen adıyla ‘Mudaraba’, tek tarafın sermayesini paylaşması, diğer tarafın yapılacak işlemleri yani emeği üstlenmesi ile yapılan kar-zarar ortaklığıdır (Kallek, 2005). Modern ekonomi açısından Mudaraba, faizsiz bir finans sistemini, mevduat bankacılığının faizsiz bankacılığa veya kooperatif bankacılığına dönüştürülmesini içerir ve bu sistemin temeli olarak kullanılır. Toplum içerisinde, elinde yüklü mevduat sahibi olan kimseler bu paranın enflasyon içerisinde erimesi yerine değerlendirilmesini talep etmekte ve bunu ticari bir faaliyette değerlendirmek istemektedirler. Ancak faiz hassasiyetine sahip olup elindeki bu mevduatı nasıl değerlendireceğinin bilgisine sahip olmayan kimseler bulunmakta ve değer kaybı yaşamaktadırlar. Yine toplum içerisinde ticari faaliyet konusunda yeterli bilgi ve donanıma sahip kimseler de ellerinde yeterli sermaye bulunmadığından bilgilerinin değer kaybını yaşamaktadırlar. Mudarebe işlemi, bu iki eksikliği bir araya getirerek yapılan ticari faaliyet sonucunda iki eksik tarafı birbirleri ile tamamlayarak karlı bir sonuç çıkarmaktadır. Toplumda işlevi olmayan mevduatlar ve bu mevduatlara sahip çıkacak bilgi donanımı güven ortamı çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bir tarafın emeğini bir tarafın mevduatını ortaya koyarak yapılan sözleşme içerisindeki kar payı oranları akit işlemi öncesinde taraflar arasında belirlenmektedir (Alkış, 2018).

Mudarebe işlemi öncesinde taraflar arasında kabul gören sözleşmenin genel şartları Yanpar tarafından şu şekilde belirtilmektedir; Akit işleminde sermaye miktarı belirlenmeli ve onun emek sahibine teslimi gerçekleştirilmelidir. Her şeyden önce işletmeciye sermayedarın rızaları ve fiili ehliyetleri bu konuda şarttır. Kurulacak iş ortaklığında anaparanın şirket sermayesi olabilecek düzeyde olması şarttır. Bunlar kıymetli maden veya evrak olabilir. Kar paylarının belirlenme işlemi ise Akşit'in gerçekleştiği anda belirlenmesi gerekmektedir. Bunun yanı sıra belirli bir tutarın tayin edilmesi doğru görülmemiş bunun yerine işletmecinin payının kardan verilmesi şart koşulmuştur. Bu nedenle de payın; anaparadan veya anapara ile birlikte karın bir kısmından verilmesi uygun değildir (Yanpar, 2015).

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere mudarebe, emek- sermaye ortaklığı olarak işlem görmektedir. Emek-sermaye ortaklığı dinimizce kabul meşru görülmüş ve helal bir kazanç şekli olarak teşvik görmüş ve faize alternatif olarak betimlenmiştir. Akıllarda soru kalması açısından şu açıklık getirilmelidir ki faiz içerisinde para kazanma söz konusu iken mudarebede, parayla ticaret yapılmaktadır. Ticaret yapmak ve bundan gelir elde etmek dinimizde helal olarak betimlenmiştir. (Alkış, 2018).

3.6.4. Müşareke (Sermaye-Sermaye Ortaklığı)

İslam hukuku mevzuatı içerisinde 'Şirket-i İnan' olarak betimlenen 'muşaraka', iki veya daha fazla yatırımcının belirli bir miktarda sermaye koyması ile ortak iş oluşturması ve sonucunda ortaya çıkan kar ve zararın ortaklar arasında paylaşılması üzerine kurulmuş ortaklığa verilen isimdir. Mudarebe 'den farklı olarak burada sermaye sahipleri, hem sermayeyi hem emeği ortak paylaşması gerekmektedir. Bu durum mudarebede anlatıldığı üzere iş yapmayan sermayedar ve emeğini ortaya koyan ve işi kar yâda zararla sonuçlandıran bir müteşebbis bulunmaktadır. Tarafların aralarında yaptıkları anlaşmada birbirlerinin çalışmalarını engelleyecek herhangi bir hüküm koşulu yer alamaz. Fıkhi kaynaklarda sermaye ortaklığının İslami değerlere uygun olabilmesi için ortaklar için, sermaye ve kar için belli başlı bazı şartlar aranmaktadır. Bunların olmaması halinde ortaklık akdi gerçekleşmez ve mütareke işlemi yapılamamaktadır. Birbirlerinin vekili olacak ortaklar arasında tüm şartların uygun olması bu işlem için zorunlu aranan şarttır (Kasani, 1996).

Müşareke bir diğer ismi ile muşaraka işleminde katılım bankasının sorumluluğu, ortağı durumundaki müşterisinin bu ortaklığa ekleyeceği sermayenin bir kısmını bedence karşılayabilmektir. Banka ile ortak olan müşteri ise müşareke işlemi için sahip olması gereken sermayenin kalan kısmını kendi mali imkânları ile tamamlaması gerekmektedir. Müşteri bu konuda kendi uzmanlığına bağlı olarak yapacağı ortaklığın denetim ve gözetiminin sorumluluğunu da almış olması gerekmektedir. Bu sorumluluğu üzerine almış olması müşterinin kardan daha fazla pay hakkı elde etmesine olanak sağlamaktadır.

Bu ortaklık ile elde edilen net gelir taraflar arasında pay edilirken şu yöntem izlenir: Ortaklardan biri iş bilir ve uzmanlığına dayalı olarak bir paya sahip olur. Elde edilen gelirin geri kalanı ise yatırıma mali açıdan katkı sağlayan iki ortak arasında, başta yapılan anlaşma içeriğinde yer alan iştirak payları değerince dağıtılmaktadır. Elde edilen net gelir kar değil de zarar göstermesi halinde, ortaya çıkan zararı ortaklığa koyulan sermaye bedence orantılanarak dağıtılır ve borçlandırılmaktadır. Müşteriyi ilave bir zarara maruz bırakmak söz konusu değildir. Bu kullandırım yönteminde oluşan arz kesimi genellikle sanayi iş kolundan gelmektedir. Sanayide iş kolaylığı sağlayan teçhizat ve makine sağlanmasında müşareke yöntemi sıklıkla kullanılmakta ve başarıyla sonuçlanmaktadır. Aynı yöntem ticaret finansmanı açısından da fon olarak kullanılabilmektedir (Alkış, 2018).

3.6.5. Selem (İleriye Dönük Satın Alma)

Selem, vadeli teslim sözleşmesi olarak açıklanmaktadır. Bu sözleşmelerde malın gelecekte belli bir fiyattan satın alınacağına dair anlaşma yapılır. Salam sözleşmeleri, bankanın gelecekte bir noktada belirli miktarda mal satın almayı taahhüt ettiği sözleşmelerdir. Banka, ödemeyi projenin üretimini finanse etmek için kullanan müşteriye avans ödemesi yapar. Selem sözleşmeleri üç ana aşamadan oluşmaktadır. Bunlar; Finansal işlem müşteriye nakit olarak yapılır, müşteri malı bizzat bankacıya teslim eder, bankacı da malı nakit olarak işleme koyar. Selem sözleşmeleri finansal işlemlerin satın alınmasında kullanılır. (Yıldırım, 2018).

Selem sözleşmesinde en çok tarım alanında yapılır (Ayup, 2007). Sadece tarımda değil, ziraat endüstri, ticaret ve diğer alanların küçük, orta büyük ölçeğe sahip işletme ve

işverenlerin, ihtiyacı olan nakdi selem ile çözüm sağlamasıdır. Selem sözleşmesi taraflar arasında nakit finansmanını kolaylaştıran sözleşmedir (AAOIFL, 2015).

3.6.6. İstisna (Siparişe Dayalı Satın Alma)

İstisnanın sözlük anlamı sanat ve beceri gerektiren iş yapmak olarak bilinse de İslam hukukunda kullanılan anlamı; Nitelikleri taraflar arasında belirlenen bir şeyin belirli bir bedel karşılığında yapılması için bir zanaatkâr ile müşteri arasında yapılan sözleşme olarak tanımlanmaktadır. İstisna 'ya kısa bir tanımla sipariş akdi de denilmektedir. İstisna akdi içerisinde sipariş veren tarafa 'Müstasni' işi yapan tarafa 'Sani', yapılan veya gerçekleştirilen işe de 'Masnu' denilmektedir (Durmuş, 2011).

İstisna akdi, bir malın sipariş usulüne göre üretiminin gerçekleştirilmesine denilmektedir. Alıcı taraf ve satıcı taraf arasında geçen sipariş üzerine ürün üretiminin yapılmasını sağlayan bir satış akdi yani sözleşmesidir. Bir ürünün sözleşme içerisinde belirlenen şekil ve koşullarda temin edilebilmesi amacıyla ürün bedelinin zaman içinde işin tamamlanmışlık derecesine göre ödenmesidir. İstisna akdi gerçekte var olmayan ancak gelecekte üretilecek bir malın satılması işlemine denilmektedir (Alkış, 2018).

Abdullah Durmuş'un kaynağı ise bunun bir istisna olduğunu doğruluyor; Mal bedelinin taksitli veya nakit olarak ödenmesine olanak sağlayan bir sözleşme olması nedeniyle faizsiz bankacılık sisteminde kullanılan bir finansman yöntemi olarak yer almaktadır. Bu yöntemde katılımcı banka hem ticari işletmeci hem de alıcı olarak finansman sunabilmektedir (Durmuş, 2011).

3.6.7. İcra (Finansal Kiralama veya Leasing)

Günümüzde yer alan finansal literatürdeki kiralama yani leasing; operasyonel ve finansal anlamda iki bölüme ayrılmaktadır. Operasyonel anlamda yer alan kiralama da yer alan kira varlığının mülkiyeti, belirlenmiş olan kira süresinin bitiminde kiralama hizmeti talebinde bulunanda kalmaktadır. Bu işleme örnek verilecek olursa filo kiralama sistemi ele alınabilir. Finansal anlamda yapılan kiralama da ise kiralamaya neden olan mal mül-

kiyeti belirlenen süre sonunda belirli şartlar doğrultusunda kiralayana geçmektedir. Türkiye’de icara yapabilecek kurumlar bulunmaktadır ancak mevzuat içerisinde bulunan İslami değerlere uygunluk şartları nedeni ile kurumların kiralama yapmaları yasaklanmıştır. Bu nedenle bankalar kiralama işlemini gerçekleştirebilmek amaçlı kendi leasing şirketlerini kurmaktadır (Orhan, 2020).

İslami finans içerisinde konvansiyonel anlamda yer alan operasyonel ve finansal leasing de bulunmaktadır. Ancak konvansiyonel yapıya sahip banka türlerinden farklı olarak katılım bankalarında, kendi içlerinde leasing işlemleri gerçekleştirmeleri mümkündür (Orhan, 2020).

Faizsiz bankacılık sistemine sahip olan katılım bankalarında yukarıda kısmi olarak ismi geçen ve tanımlanan kiralama işlemi İslam ekonomisi literatüründe ‘İcara’ olarak tanımlanmaktadır. İcara, çoğunlukla ölüme kadar ihtiyacımız olan karşılıklar için betimlenen ücret olarak değerlendirilen ecir kelimeleri ile aynı anlamda belirtilmektedir. İcara literatürde, iş karşılığında verilmesi uygun bulunan ve amel ivazı olarak belirtilmiştir. Bununla genel şartlar içerisinde yaygın olarak görülen kullanım şekline ek olarak kiralamak anlamında da kullanımı görülmektedir (Bardakoğlu, 2000). Bardakoğlu’nun bu söylemine itafen ecir ve ücret gibi kelimelerin birbirleri ile ilişkili olduğunu da söylemek mümkündür.

Günümüzde katılım bankalarının çoğunluğunun fon kullandırma yöntemleri içerisinde yer aldığı görülenlerden bir tanesi de ‘icara’ işlemidir. İcara işlemi, belli noktalarda murabahaya benzetilerek şu şekilde de açıklanmaktadır; icara, murabaha gibi kiralama işlemine konu olan malı veya varlığı katılım bankasının satın alması ve bunu ardından müşteriye kiralaması ile yer almaktadır (Orhan, 2020).

Konvansiyonel bankalarda yer alan kiralama işlemleri ve finansal sistemler içerisinde yer alan kiralama işlemleri ayrımı gibi İslam ekonomisine destek sağlayan katılım bankaları içerisinde de iki farklı kiralama benzetmeleri yer almaktadır. Bunlardan bir tanesi operasyonel kiralama olarak betimlenirken bir diğeri mal mülkünün farklı şekillerde devri sağlanması ile gerçekleşen kiralama işlemidir. İkincil olarak bahsettiğimiz mal mülkünün farklı şekillerde devrin sağlanması katılım bankasının sözü geçen malı veya varlığı

müşteriye hediye akdi şeklinde vermesi ya da küçük bir meblağ bedelince satılmasıdır. Bir diğer operasyonel kiralamada ise katılım bankasını tercih eden müşteri olarak atfedilen tarafın belirlediği ekipman ve özelliklerini belirler, banka bunu müşteri adına satıcıdan alır ve müşteriye belirli vadeler süresi ile kira periyoduna uygun şekilde kiralar. Belirlenen vadelerde gerçekleştirilen kira ödemeleri sonucunda ekipman tekrar banka bünyesine dahil edilmektedir (Orhan, 2020).

İcara sistemine dahil olduğu düşünülen bir başka sistem ise ‘sat ve kirala’ sistemidir. Bir diğer adı ise ‘sell and lease back’ dir. Bu sistemde ise banka malı veya ekipmanı satıcıdan satın almak yerine müşteri olarak atfettiği taraftan alıp yine müşterinin şahsına kiralama işlemi gerçekleştirmektedir (Orhan, 2020).

Kiralama işlemi olarak geçen leasing işlemi konvansiyonel bankalar ile katılım bankalarında farklılık göstermektedir. İki kurumsallaşmış sistemde; birinci olarak görülen farklılık konvansiyonel sistemde ödemeler sözleşme sırasında başlatılırken icara sisteminde malın teslim süreci ardından başlatılmaktadır. İkincil olarak, konvansiyonel sistemde kira vade tarih gecikmeleri ardından faiz sistemi işletilirken İslami bankacılık sistemine dâhil edilen icara da faiz sistemi söz konusu değildir. Üçüncü olarak incelen farklılık kiralama aşamasında sözleşmede yer alan malın bir probleme maruz kalması halinde konvansiyonel banka sisteminde yapılan kira sözleşmesi süre sonuna kadar devam edilmesi şeklinde yer alırken icara sisteminde sözleşme sonlanır. Son olarak ele alacağımız farklılık ise sözleşme esnasında risk konvansiyonel kiralamada tamamen müşteri tarafına bırakılırken icara sisteminde risk banka tarafından karşılanmaktadır (Orhan, 2020).

3.6.8. Karz-ı Hasen (Faizsiz Borç veya Güzel Borç)

Karz-ı Hasen iki farklı sözcüğün birleşmesiyle oluşur. Karz sözcüğü ödünç verilen mal demektir. Bir kimsenin nakit veya (buğday, arpa gibi kilo ile ölçülen) misli ile geri almak şartıyla başka kişiye ve kişilere ödünç verme durumudur. Hasen ise kelime anlamı; latif, iyi, hoş, güzel anlamına gelir. Bu iki sözcük birleşmesiyle anlam bakımından Allah rızası kazanmak amacıyla çıkar ilişkisi menfaat olmadan ihtiyacı olan kimseye verilen borçtur (Durmuş,2010).

İslam’da yardımlaşma dayanışma kavramları çok sık bahsedilir. Bunlardan yardımlaşma olarak bilinen ve en fazla bahsedilen ise sadaka ardından zekât ve fitredir. Ancak bir konuya değinmeden geçmek olmaz ki nispeten fakir sayılmayan, belli ölçüde varlığa sahip olup araba alma, ev alma gibi durumlar için borca ihtiyaç duyulan bir kesim olduğu unutulmamalıdır. Dün olduğu gibi bugünde toplumumuzun en büyük problemi küçük çapta nakit tedarikinin sağlanmamasıdır. Karz-ı Hasen temel amaç olarak açığı kapatma için bireyler arası dayanışmayı tüm katmanlara yayan araç olarak kabul edilir. Bu amaç asıl olarak orta sınıf insanı ayakta tutma için uygulanan finansman yöntemidir (Erşahin, 2016).

3.6.9. Sukuk (Kira Sertifikası – İslami Bono)

Sukuk, Arapça da ‘sak’ kökünden gelir. Sak anlamı ise sertifika veya vesika demektir (Khan, 2013). Sukuk, bir mal hizmet karşılığı proje veya yatırımlar üzerinde eşit değerdeki hisseleri temsil eder (Durmuş, 2010).

Sukuku oluşturulan sistemde kar-zarar ortaklığı ticari ilişkilerinde kira sözleşmesinden doğan alacakların varlığa dayalı olarak menkul kıymetleştirilmesinden dolayı varlığa dayalı olarak bahsedilir (Tok, 2009).

Özellikle 1990’lı yıllarda varlığa dayalı menkul kıymetler finansal piyasalarda alternatif kaynak oluşturma yönteminin katılım bankacılığı sistemine uyarlanması olarak düşünülebilir. Katılım bankaları kendi bünyelerinde leasing işlemleri yapabilmektedir. Leasing işlemlerinden doğan alacakların menkul kıymetleştirilerek ihraç edilmesi yatırımcılardan fon toplanması, katılım bankaları için yeni bir finansman kaynağının oluşturulmasına olanak sağlamıştır. (Tok, 2009).

3.6.10. Teverruk (Uluslararası Murabaha)

Nakit bulmak amacıyla bir şahıstan vadeli olarak alınan malı başka bir kişiye peşin satmaya teverruk denir. Bu sistem katılım bankaları tarafından ödemekte zorluk çeken müşterilerin borçlarının yeniden yapılandırılması amacıyla da kullanılabilir kısaca bazı ülkelerde nasıl kullanıldığından bahsedecek olursak eğer; İngiltere de metal borsasından

ödeme güçlüğü çeken müşteriye maden alım satımı yapmak şartıyla kredinin yeniden yapılandırmasını sağlanması işlemidir. Malezya gibi ülkelerde teverruk işlemi daha çok nakdi finansman işlemlerinde kullanılmaktadır (Aktepe, 2014).

3.6.11. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Kambiyo ve dış ticaret işlemleri gibi işleyen sistemler içerisinde herhangi bir malın karşılığının olduğunu gösteren vesairen katılım bankaları tarafından peşin bedelince alınıp, üzerine banka karı eklenerek satılması işlemleridir. Bu işlem genelde katılım bankaları tarafından iki türlü yapılmaktadır: Bunlardan birincisi ithalatın finanse edilmesi halidir. Yani müşteride yer alan ticari malın banka tarafından peşinen alınması ve yurt içi firmasına vadeli olarak satılması işlemine denilmektedir. Buradaki asıl amaç ihracatın finanse edilmesi halidir yani malın yurt içindeki müşteriden alınıp yurt dışındaki müşteriye finanse edilmesi durumudur. Vesaik finansmanı ülkemizde henüz uygulanmamaktadır. Türkiye’de uygulanan yöntem ise firmaların dış ticaretlerinden kaynaklı elde ettikleri vesaikin katılım bankası tarafından teminata alınarak, firmanın ihraç ettiği malın üretimindeki yâda başka ürünlerin üretiminde kullanılmak üzere firma için fon sağlama işlemidir (Gödeş, 2016).

3.6.12. Teminat veya Referans Mektupları

Tüzel veya gerçek kişilerin, resmi kurum ve kuruluşlardan herhangi bir işin, ihalenin, borç ödemesinin yâda maddi karşılığı bulunan hizmetin, sözleşme tarafından çerçevelenmiş şartlar dahilinde belirli bir zaman belirtilerek veya tam aksi zaman dilimi belirtilerek yerine getirileceğini aksi bir sürüm söz konusu olduğunda yüklenicinin ödemesi gereken cezai bedelin, mektubu oluşturan ve yükleniciye veren banka tarafından hiçbir koşul aranmaksızın ödeneceğini garanti eden belgelere ‘Teminat Mektubu’ denilmektedir (Hazıroğlu & Koyuncu & Solak, 2019). Basit bir şekilde anlatacak olursak lehtarın alıcıya karşı yükümlülüğünü garanti eden ve alıcı tarafından bu yükümlülüklerin karşılanması durumunda bankanın kefil olarak kayıtsız şartsız ödemeye zorlayan bir belgedir. Diğer bir açıklama ile teminat mektubu kefil olunan kişinin dâhil olduğu borcu ödememesi durumunda ödeme yapılacağını garantileyen bir ödeme şeklidir. Günümüzde bazı firmalar

nakitlerini o an yapacakları işe veya ihaleye bağlamak yerine bankaların teminat mektuplarını kullanarak bu Nakdi başka alanda değerlendirme şansı elde ederler. Özellikle gelişim aşamasında olan firmalar veya yurt dışında iş yapacak firmalar kendilerine güçlü referans bulamayan şirketler kendilerine ticari faaliyetlerinde mektuplar ile are fen alanı sağlarlar (Oral, 2022). Bu anlamda bankalar mektubu talep eden müşterinin gerekli koşulları taşıması halinde teminat mektubu vererek kefil veya referans konumuna geçmiş olurlar.

Diğer başlıklandığımız referans mektubu ise, banka müşterilerinin talep ettiği, ülke içerisinde veya yurt dışında yer alan şirket veya resmi kurumlara verilmek üzere, banka tarafından onaylanmış olan müşteri limitlerinden ne kadarının kredi riski olarak kullanıldığını göstermektedir. Aynı zamanda da ne kadar limit boşluğu kaldığını gösteren ve içerisinde müşterinin banka hesaplarındaki bakiyelerinde ilgili tarih itibarıyla gösterildiği belgelerdir (Oral, 2022).

3.7. Kar Payının Faizden Farkı

İslam'ın temel kaynaklarından ve İslam âlimlerin görüş birliği içinde verdikleri hükümlerden aynı zamanda İslam hukukçularının yazdıkları genel ilkeler içerisinde İslam ekonomisinin temel ilkeleri tespit edilmiştir. Bu ilkeler ticaretin helal olduğu, tefeciliğin, aldatmanın, israfın, kandırmanın, dolandırmanın, cimriliğin, karaborsanın, servet stoklamanın, faizin yasak olduğudur (Aktepe, 2014).

Kar bir üretim içinde emeğin eşliğindeki sermayenin paradan mala maldan tekrara paraya veya başka bir hale dönüşüp, çevrilmesiyle kısacası bir mübadele süreci işinden işletilmesi sonucu mevcut iktisadi varlıklarda toplumda meydana getirilen pozitif değer açısından emek ile sermayenin aldığı payıdır. Kar da bu durumun zararlı sonuçlanması halinde negatif olan ve dolaylı da olsa bütün toplumun etkilediği sonuçtan sermaye sahibi de etkilenir. Başka bir ifadeyle, kartoplumla birlikte ve ona katkıda bulunulması şartıyla elde edilen artı gelirdir. Faiz ise bütün riskleri direkt olarak borçluya dolaylı olarak da topluma yansıyan üretim üretim sürecindeki borç sermayenin borçlunun hanesine geçmesiyle hiçbir değişiklik olmadan getirdiği artı gelirdir. Faizin kardan farkı ise ödünç alan kişinin hesabından borcun cinsinden ister başka cinsten fazlalıkla aynen geri döner.Faizde

sermaye sahibi vade sonunda anaparasıyla birlikte ne kadar faiz edeceğini bilir ve bu miktar onun kazanılmış hakkı haline gelir (Aktepe, 2014).

Faiz doğmamış ve ortada olmayan gelirin paylaşımı karın ise doğmuş varlığı kesin olarak ortaya çıkmış ve miktarı tam olarak bilinene gelirin paylaşımıdır. Faiz üretim ekonomisinden daha çok bugünkü yaygın tabiriyle rant ekonomisinin sonucudur. Kar ise reel üretim sonucu elde edilen reel gelirin paylaşılması sonucu ile elde edilir (Aktepe, 2014).

3.8. Kar Payının Oranı ile Faiz Oranına Yakın Olmasının Nedenleri

Katılım bankacılığı sisteminin dağıttığı temettüler, geleneksel bankaların dağıttığı faizle aynı olamaz. İlişkilerin yakınlığı genellenerek sonuca varılamaz. Kalkınma bankaları faiz oranları açısından geleneksel bankalardan farklılık göstermektedir. Katılımcı bankalar faiz oranları açısından geleneksel bankalardan farklılık gösterse de faiz oranlarından tamamen bağımsız değildir. Çünkü her iki banka da aynı piyasada faaliyet göstermektedir. Aynı pazardaki faaliyetler arasında önemli farklılıklar olduğunda gelir elde etmek zordur. Kooperatif bankalarındaki mevduat sahiplerinin tamamının faize duyarlı olmadığı dikkate alındığında, kooperatif bankalarının konvansiyonel bankaların dağıttığı oranda önemli temettü dağıtmaları, konvansiyonel bankaların lehine çok hassas olmayan tasarruflar yaratmaktadır. Katılımcı bankalar toplanan parayı üretimi destekleyecek şekilde dağıtıyor. Türkiye'de faaliyet gösteren özel finans kuruluşlarının sağladığı fonların yüzde 70-80'i üretim desteği, yüzde 5-10'u ise kar-zarar esasına göre yapılıyor (Sunbat, 2016).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE AKTİF BULUNAN KATILIM BANKALARI VE 2018-2022 YILLARI ARASINDAKİ KARŞILAŞTIRILMASI

4.1. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankaları

Ülkemizde 1984 yılından beri katılım banka kuruluşları gerçekleştirilmiş ve faaliyetlerini başlatmışlardır. Başlangıçta altı farklı kurum ve isim olarak finansal sisteme giren katılım bankaları, uzun süre İhlas Finans'ın çıkışı ile beş kurum olarak faaliyet göstermeye devam etti. Ancak 2006 yılında Anadolu Finans ile Family Finans kuruluşlarının birleşmesiyle yeni bir Türkiye Finans Katılım Bankası doğdu bu şekilde ülkede sayısı dörde düşen katılım bankalarında günümüzde hâlihazırda yeni kurulan bankalar da dâhil olmak üzere aktif olarak katılan ve işleyiş sahibi olan toplam dokuz banka bulunmaktadır.

4.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi (1985)

1984 yılında kuruluşu gerçekleştirilen Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 1985 yılında Türkiye’de bulunan ve aktif olarak çalışan ilk Özel Finans Kurumu olarak müşterilerine hizmet vermeye başlamıştır. Albaraka Türk bankasının ortaklık yapısında; yabancı ortaklık payı bulunmakta ve bu oran %66 olarak belirtilmiştir. Yerli ortaklık payı %16, halka açık payı ise %24,84’dür. Albaraka Bankacılık Grubu’nun yüzdesel payı ise %54 iken İslam Kalkınma Bankası A.Ş.’nin payı %7,8’dir (Yurttadur & Demiraş, 2017).

Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi, Ulusal düzeyde faizsiz bankacılığı başlatan ilk bankalardan biridir. 1984 yılında kurulmuş ve 1985 yılında aktif faaliyetlerine başlamıştır. Orta Doğu'nun en güçlü sermaye ortaklıklarına sahip gruplardan biri olan Albaraka Bankacılık Grubu Kuruluşunun (ABG), İslam Kalkınma Bankası Kurumunun (IKB) yönetimi altında kurulmuş bir anonim bankadır. Türk ekonomi-

sine daha da fazla hizmet eden ve destek veren bu iki kuruluş yarım asırdır hizmet vermektedir. Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi, Türkiye'de 5411'e bağlı Bankacılık Kanunu kapsamında faaliyetlerine devam etmektedir. (<https://www.albaraka.com.tr/tr/hakkimizda/albarakayi-taniyin/albaraka-hakkinda,2024>).

31.12.2023 tarihinde yayımladıkları rapora istinaden ortaklık yapıları; Albaraka Grup B.S.C. payı %45,09, Dallah Al Baraka Holding'in payı ise %8,3'tür. Bankada yer alan paylar ise Borsa İstanbul'da işlem gördüğü belirtilmiştir.

Türkiye'deki ilk özel finans kurumu olan Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi, 2023 yılında, yayınladığı konsolide olmayan net kârı, bir önceki yıla göre %151'lik bir artış gösterdiği belirtilmiştir. 2023 yılına %2,05 seviyesinde başlayan takip-teki kredi oranı, Aralık ayında yayınlanan verilere istinaden belirgin bir şekilde gerileyerek %1,6'ya gerilediği görülmektedir. 2023 yılında toplamda 2 yurt dışında olmak üzere 225 şubesi ve 2.723 personel ile global katılımcı banka_olarak_müşterilerine hizmet vermeye devam ediyor (<https://www.albaraka.com.tr/tr/hakkimizda/albarakayi-taniyin/albaraka-hakkinda,2024>).

4.1.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi (1989)

Kuveyt Türk Katılım Bankası, 16.12.1983 tarihli ve 7506 sayılı Bakanlar Kurulu Kararına istinaden alınmış olunan kararlara istinaden ve tespit ettiği esaslara uygun olarak faaliyet göstermek üzere 1989 tarihinde Özel Finans Kurumu adı ile resmi olarak kuruluşu gerçekleştirilmiştir. Özel finans kuruluşlarının faaliyetleri, 1999 yılında Bankacılık Kanunu kapsamına alındığında uygulamaya koydukları kaynaklardan, bir yandan Bakanlar Kurulu kararları, diğer yandan Merkez Bankası ve Hazine Bakanlığı tarafından alınan kararlar yoluyla elde edilmektedir. Ancak 1999 Aralık tarihinde sonra diğer Özel Finans Kuruluşlarına benzer olarak Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.'nde 4389 sayılı Bankacılık Kanunu'na tâbi olarak kuruluşu gerçekleştirilmiştir. 2006 yılının Mayıs ayında Kuveyt Türk Katılım Bankası ünvanının almış olan katılım bankası işlem alır hale gelmiştir (<https://www.kuveytturk.com.tr/medium/kurumsal-tanitim-aralik-2023-tr-1169.pdf,2024>).

Tablo 2. Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi Ortaklıkları

Hissedarlar	Pay Oranları (%)
Kuveyt Finans Kurumu	%62,24
T.C. Vakıflar Genel Müdürlüğü	%18,72
İslam Kalkınma Bankası	% 9,00
Wafra Uluslararası Yatırım Kuruluşu	%9,00
Diğer Gerçek ve Tüzel Ortaklıklar	%1,04
TOPLAM	%100

Kaynak: (<https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda>, 2024).

Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketinin yatırım sermayesi içerisindeki %62' lik dilimi Kuveyt Finans Kurumu'na orijinal ismi ile Kuwait Finance House kuruluşuna aittir. %9' luk payı Kuveyt Devlet Sosyal Güvenlik Kurumu'na, %9'u İslam Kalkınma Bankası kuruluşuna, %18'i Vakıflar Genel Müdürlüğü kurumuna, %2'si ise diğer ortaklara aittir. Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın en büyük ortağı olarak bilinen Kuveyt Finans Kuruluşu, ülkemizde gerçekleştirmiş olduğu faaliyetlerinin yanı sıra Uluslararası alanda farklı ülkelerde faizsiz sisteme bağlı olarak çalışan finans kuruluşları tarafında çeşitli ortaklıklar bulunmaktadır. 31.03.1989 tarihindeki kuruluş sermayesi olarak açıklanan rakama istinaden 15 milyar TL olan Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın, 2004 yılında sermayesini 95.000.000 TL'den arttırarak 199.000.000 TL'ye çıkardığı açıklanmıştır (<https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda>, 2024).

Dünya genelinde yaşanan Covid-19 salgını nedeni ile büyük tahribat yaşanmıştır bu durum 2022 yılını salgının bıraktığı etkileri atlatmaya başlayarak güzel beklentilerle karşılamıştır. Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın toplanan fon büyüklüğü 2023 yılında yayımlanan faaliyet raporlarından incelendiği üzere 2022 yılına oranla %70 oranında artış ve dış ticaret finansmanı yüzde %32 artışla gerçekleştirmiştir. Bankacılık sektörü ortalamasının çok üzerinde bir büyüme oranı yakalayan ve kullandırılan fon büyüklüğü ise %60 oranında artış gerçekleştiren Kuveyt Türk, aktif büyüklük açısından bankacılık sektöründe 10'uncu sırada yer almaktadır. Bu sayede katılım finans kuruluşları arasında sektörün en hızlı büyüyen bankaları arasında yer alan Kuveyt Türk Katılım Bankasıdır. 2023

sonunda 25 ticari şubeye ve 444 şube sayısı ile çalışan sayısı 5.834'e yükselmiştir (<https://www.kuveytturk.com.tr/hakkimizda/kuveyt-turk-hakkinda/bizden-haberler/kuveyt-turkun-aktif-buyuklugu-668-milyar-tlye-ulasti-28591>, 2024).

4.1.3. Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi (2005)

Türkiye Finans Katılım Bankası, 16 Aralık 1983 tarihinde yürürlüğe giren 83/7506 sayılı Kararname ile 4 Kasım 1991 tarihinde faaliyete geçmiştir. Anadolu Finans Kurumu A.Ş. 31.5.2005 tarihli yönetim kurulu toplantısında alınan 1047 sayılı karara göre enstitü Family Finans Kurumu A.Ş. Birleşmeye karar verildi. Bu birleşme, Family Finans Kurumu A.Ş.'nin tüm aktif, pasif ve bilanço dışı yükümlülüklerinin Anadolu Finans Kurumu A.Ş.'ye devredilmesi şeklinde gerçekleşmiştir. Anadolu Finans Kurumu AŞ ve Family Finans Kurumu A.Ş. Kurullar ile Anadolu Finans Kurumu AŞ arasında yapılan devir sözleşmesi değişiklik taslağı, 20.10.2005 tarih ve 1726 sayılı Bankacılık Konseyi Kararı ile onaylandı. Her iki katılımcı bankanın 23 Aralık 2005 tarihli genel kurul toplantısına ait devir kararlarının kayıt altına alınması BDDK'nın 28 Aralık 2005 tarih ve 1764 sayılı Kararı ile onaylanmıştır (Arabacı, 2007).

Bankalar Denetleme ve Düzenleme Kurulu tarafından 30.12.2005 tarihinde 1747 sayılı kararnameye istinaden almış olduğu karara göre bankanın adı Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi unvanıyla değiştirilmiştir. Devir yoluyla birleşme araştırmaları kararın verildiği 30 Aralık 2005 tarihinde tamamlandı. T.C. İstanbul Ticaret Siciline bağlı olan 6762 sayılı kararname ile Türkiye Finans Katılım Bankası olarak birleştirilerek tescil ettirmiştir. 31.3.2008 tarihi itibarıyla Türkiye Finans hisselerinin yüzdesi, Orta Doğu'nun en önemli bankalarından biri ve Suudi Arabistan'ın en büyük bankası olan The National Commercial Bank'ın (NCB) %60 hisseyi satın aldığı ve bu hisselerle sahip olduğu açıklandı. Yeni ortaklıkla Boydak ve Ülker gruplarına dâhil olup birden fazla ortak yapısına sahip bir yapı oluşturulmuştur. 31.03.2014 tarihinden itibaren, NCB %66,27, Boydak Grubu hisse pay oranı %22,09, Ülker Grubu ortaklık oranı %11,57 payları ile Türkiye Finans Katılım Bankası'nın yönetiminde stratejik ortaklıklarını sürdürmektedir (Arabacı, 2007).

4.1.4. Hayat Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi (1937)

1937 yılında temeli atılmış olan Hayat Holding olarak hızlı tüketim ürünlerinin sektöründe yer alan Hayat, ağaç bazlı sektörde Kastamonu; liman işletmeciliği sektöründe ise Limaş önde gelen farklı sektörlerde faaliyet gösteren 67 şirket ve 20.000 ‘den fazla çalışana işveren konumda yer almaktadır. 1.500.000.000 TL sermaye ile 23 Mart 2023 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu’ndan faaliyet izni ile Hayat Finans Mobil uygulamamız ve İnternet Bankacılığı üzerinden müşterilerine hizmet vermeye başlamıştır. Kuruluşu gerçekleştirilen Hayat Finans Katılım Bankası, Holding çatısı altında 17 ülkede yer alarak ileri teknolojilerle üretilen 49 Türk markasını dünya çapında milyonlarca tüketiciye ulaşmasını sağlamaktadır. Vizyonda globalleşmeyi, anlayışta sürdürülebilirliği temel alan banka, Türkiye’de ve dünyada nesiller boyu fayda yaratmak için yatırımlarını arttırmaktadır (<https://www.hayatfinans.com.tr/bizi-taniyin>, 2024).

Hayat Finans Katılım Bankası A.Ş. Türkiye’nin ilk şubesiz dijital bankası altyapısıyla müşterilerine mobil uygulama ve internet bankacılığı üzerinden hizmet vermektedir. Ticari bankacılık, KOBİ bankacılığı, bireysel bankacılık, hazine işlemleri ve yatırım bankacılığı gibi tüm bankacılık fonksiyonlarını sunmaktadır (<https://www.hayatfinans.com.tr/bizi-taniyin>, 2024).

Yenilikçi, kapsayıcı, güvenilir. Çevik ve sürdürülebilirlik anlayışını benimseyerek gelişimini sürdürdüğü vizyon ve misyon hususunda bu değerleri temel aldığı ön görülmektedir (<https://www.hayatfinans.com.tr/bizi-taniyin>, 2024).

4.1.5. T.O.M. Katılım Bankası Anonim Şirketi (2023)

TOM (Technology of Money) Katılım Bankası, Türkiye’nin ilk dijital katılım bankası olarak finansal hizmetlerin erişimini kolaylaştırmayı ve teknoloji ile bankacılığı birleştirmeyi amaçlamaktadır. İsmi paranın teknolojisinden alan T.O.M. Şirketler Grubu’na bağlı olarak hizmet vermekte olan bir dijital katılım bankasıdır. Bankanın kurucu ortakları arasında A101 marketler zincirinin sahipleri de bulunmaktadır. Banka, 1,5 milyar TL başlangıç sermayesi ile sadece dijital kanallardan hizmet vermekte ve müşte-

rilerine avantajlı ürünler sunmayı hedeflemektedir. Tasarruf sahiplerinin hak ve menfaatlerinin korunması esasına dayalı olarak, mali piyasalarda güven ve istikrarın sürdürülmesi hususunda, hesaplar, kazanç ve ödeme başarısının etkin bir şekilde çalışma misyonu edinmiş dijital bir katılım bankasıdır. Taahhüt Edilen, Ödenen ve kayıtlı sermaye miktarı 1.810.000.000 TL olarak mevzutta yer almaktadır. TOM Katılım Bankasının ortaklıkları; Ahmet Yaşar Aydın, Ayhan Aydın, Onur Özkan, Yeni Mağazacılık A.Ş., Memorial Sağlık Yatırımları A.Ş., Eve Anonim Şirketi ve English Home Anonim Şirketi olarak belirlenmiş ve kurumun bu ortaklıklarla kuruluşu gerçekleştirilmiştir (<https://tom-bank.com.tr/>, 2024).

TOM Katılım Bankası, şubesiz ve sanal bir ortam üzerinden, online olarak bankacılık faaliyetleri gerçekleştirecek bir dijital banka kuruluşudur. Müşteri olmak ve kredi kullanmak için telefon üzerinden hesap açılış gerçekleştirilecek ve kredi talebinde bulunulacak, kredi onaylandığında dileyen kimseler parayı direkt A101 marketlerinden alabilecek veya harcama gerçekleştirebileceklerdir. Ayrıca TOM Bank, bankası müşterilerine katılım bankacılığı prensipleri doğrultusunda faizsiz bir finans olanağı sunmaktadır (<https://tombank.com.tr/>, 2024).

4.1.6. Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi (2018)

Milli mücadele yıllarından sonra, yeni kurulan genç, dinamik, Türkiye Cumhuriyeti'nin imarı üstlenilmek istenmiştir. Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi 1926 yılında Türkiye Cumhuriyetinin ilk başkanı tarafından Mustafa Kemal Atatürk imzasıyla Emlak ve Eytam Bankası ad ithamı ile inşaat girişimlerini desteklemek ve yetim haklarına karşı oluşan haksızlık ve saygısızlığı korumak amacıyla kuruldu. Yıllar geçtikçe ülkenin değişen ihtiyaçlarına göre bankanın adı da değişmiştir. Bu isimler sırasıyla Türkiye Emlak Kredi Bankası ve Türkiye Emlak Bankası isimleri ile kuruluları gerçekleşmiştir (<https://www.emlakkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/tarihce>, 2024).

Ülkemizin ilk konut projesinin inşaatını gerçekleştiren katılım bankası Bahçelievler Konutları projesi ile kullanılan sistemle konut finansmanı uygulamasının ilk örneğini de hayata geçirdi. Sonraki dönemlerde ülkenin farklı noktalarında hayata geçirilen Sara-

çoğlu Mahallesi projesi gibi Levent Konutları projesi, Koşuyolu Mahallesi projesi ve diğer sembol yapılarla ülkenin imarına ve gelişimine büyük katkı sağlamıştır (<https://www.emlakkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/tarihce>, 2024).

2018 yılında tekrar katılımcı banka olarak faaliyet göstermesine karar verilen Türkiye Emlak Katılım Bankası, 2019 yılında lisans aldı ve işlemlerini başlatmıştır. Günümüzde farklı isimler ile yer almış olsa da 95 yıllık köklü geçmişi ve alanında profesyonel kadrosuyla hizmet vermeye devam etmektedir (<https://www.emlakkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/tarihce>, 2024).

Vizyonunda, Türkiye'nin yenilikçi düşünce yapısına sahip katılım bankası olma hedefi bulunmaktadır. Misyonunda ise öncelikle gayrimenkul sektörü olmak suretiyle gerçek sektörü finansal anlamda destekleyecek finansal çözümler üreterek ülke ekonomisine güven, hesap verebilirlik, saygı ve yenilikçi kurumsal değerleri ile katkıda bulunma hedefi ve ideolojisi bulunmaktadır (<https://www.emlakkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/vizyon-and-misyon>, 2024).

4.1.7. Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi (2015)

Vakıf Katılım Bankası, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulunun 3 Mart 2015 tarihinde almış olduğu karar ve 29284 sayılı kanuna bağlı olarak çıkan Resmi Gazetede yayımlanan ilanına göre, 27.02.2015 tarihli 6205 sayılı kararname izniyle kurulmuştur. 25 Haziran 2015 tarihi itibarıyla ticaret sicilinde tescil işlemi gerçekleştirilmek suretiyle tüzel kuruluş oluşmuştur. 17.02.2016 tarihli ve 29627 sayılı kararnameye istinaden Resmi Gazete 'de yayımlanan ilana göre BDDK'nın 11 Şubat 2016 tarihli ve 6729 sayılı kararıyla birlikte faaliyet izni aldığı görülmektedir. 24 Şubat 2016 tarihinden itibaren fiili olarak Katılım Bankacılığı Faaliyetlerine başlamıştır (<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>, 2024).

Tablo 3. Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi Ortaklıkları

Hissedarlar	Pay Oranları (%)
Vakıflar Genel Müdürlüğünün İdare ve Temsil Ettiği Mazbut Vakıflar	%99.00
Beyazid Han-ı Sani Vakfı	%0.25
Mahmud Han-ı Evvel Bin Mustafa Han Vakfı	%0.25
Mahmud Han-ı Sani Bin Abdülhamid Han-ı Evvel Vakfı	%0.25
Murad Paşa Bin Abdusselam Vakfı	%0.25
TOPLAM	%100

Kaynak: <https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda>, 2024

Vakıf Katılım Bankası'nın sermayesinin %99'a tekabül eden kısmı Vakıflar Genel Müdürlüğünün İdare ve temsil ettiği Mazbut Vakıflara aittir. Bunun yanı sıra %0.25 Beyazid Han-ı Sani Vakfı, %0.25 oranında Mahmud Han-ı Evvel Bin Mustafa Han Vakfı, %0.25 pay oranını Mahmud Han-ı Sani Bin Abdülhamid Han-ı Evvel Vakfı ve %0.25 oranı ile Murad Paşa Bin Abdusselam Vakfı olmak üzere toplam pay oranının hissedarları bulunmaktadır. 25 Haziran 2015 tarihinde kurulan Vakıf Katılım Bankası A.Ş. 'i 805.000.000 TL sermaye ile kurulmuştur. 28 Mayıs 2024 tarihli yönetim kurulunun almış olduğu karara istinaden, 7 Haziran 2024 tarihinde gerçekleşen Olağan Genel Kurul Toplantısında alınan karar ile kurumun sermayesi 18.000.000.000 TL'ye çıkartılmıştır (<https://www.vakifkatilim.com.tr/tr/hakkimizda/yatirimci-iliskileri/kurumsal-bilgiler/ortaklik-yapisi>).

4.1.8. Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi (2015)

Türkiye Cumhuriyeti Hazinesi tarafından tamamı ödenmiş olan 675.000.000 TL sermaye ile Ziraat Katılım Bankası A.Ş. BDDK'nın 15 Ekim 2014 tarihli ve 29146 sayılı kararnameye istinaden Resmi Gazetede yayımlanan 10 Ekim 2014 tarihli ve 6046 sayılı kararname izniyle kurulmuştur. BDDK'nın 14 Mayıs 2015 tarihli ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12 Mart 2015 tarihli, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır. Ziraat Katılım Bankası A.Ş. Olağanüstü Genel Kurulu 2023 Aralık ayında toplanmış ve banka sermayesinin 10.350.000.000 TL'ye yükseltilmesi kararını almıştır.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş., katılım bankacılığı prensiplerine uygun ürünleri ve alternatif dağıtım kanalları ile müşterilerine hizmet vermeye devam etmektedir. Müşterilerini her koşulda dinleyen ve onlara özgü çözümler sunmayı banka vizyonu olarak edinen Ziraat Katılım Bankası A.Ş., yalnızca müşterileri ve sermaye ortakları aslına değil, topluma ve tüm paydaşlarına fayda sağlayacak çalışmaları içerisinde bulunmak için faaliyetlerde bulunmaktadır (<https://www.ziraatkatilim.com.tr/bizi-taniyin/kurumsal-bilgiler/ziraat-katilim-hakkinda>, 2024).

Tablo 4. Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi Ortaklıkları

Hissedar	Pay Oranı (%)
T.C. Ziraat Bankası Anonim Şirketi	%99,9976
Ziraat Sigorta Anonim Şirketi	%0,0004
Ziraat Hayat ve Emeklilik Anonim Şirketi	%0,0004
Ziraat Teknoloji Anonim Şirketi	%0,0004
Ziraat Yatırım Menkul Değerler Anonim Şirketi	%0,0004
TOPLAM	%100

Kaynak: <https://www.ziraatkatilim.com.tr/bizi-taniyin/kurumsal-bilgiler/ziraat-katilim-hakkinda>, 2024.

Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi, Ziraat Bankası ve iştiraklerinin ortaklıkları ile 2015 yılında kurulmuştur. Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş. %99,9976 oran ve 10.349.999.996 TL ile en büyük sermaye ortağıdır. Ziraat Sigorta Anonim Şirketi, Ziraat Hayat ve Emeklilik A.Ş., Ziraat Teknoloji A.Ş., Ziraat Yatırım Menkul Değerler A.Ş. ise 0,0004 oran ve 1'er TL'lik sermaye ortaklıkları bulunmaktadır. Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi 199 şube ile faaliyetlerine devam etmektedir (<https://www.ziraatkatilim.com.tr/yatirimci-iliskileri/ortaklik-yapisi>, 2024).

4.1.9. Dünya Katılım Bankası Anonim Şirketi (1984)

Adabank Anonim Şirketi 1984 yılında kuruluşu gerçekleştirilen ve ticari ünvanının üzerine Dünya Katılım Bankası Anonim Şirketi. 1985 yılında kuruluşunu tamamlayarak bankacılık faaliyetlerine başlamıştır. Adabank Anonim Şirketi ortaklık hakları, yönetimi

ve denetimi Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu tarafından 25 Temmuz 2003 tarihinde Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna (TMSF) devri gerçekleştirilmiştir. Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna ait %96,6 oranındaki hissesi, ihale yoluyla satışa çıkarılmıştır. Söz konusu geçen satışa ilişkin ilanın Resmî Gazetede yayımlanmasıyla satış süreci başlatılmıştır. Yapılan ihalenin sonucunda, Adabank Anonim Şirketi hisselerinin AHL Ahlatıcı Finansal Yönetim A.Ş. tarafından alınıp devredilmesine karar verilmiştir. Bankacılık niteliği yapılan Adabank Anonim Şirketinin başvurunun üstüne Bankacılık Denetleme Kurumu tarafından değerlendirilerek 23.11.2023 tarih ve 10729 sayılı kararla katılımcı banka olmuş ve bu karar 28.11.2023 tarihinde Resmi Gazetede 32383 sayı kararname ile yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Adabank Anonim Şirketi, 26 Aralık 2023 tarihi itibarıyla faaliyetlerine Dünya Katılım Bankası A.Ş. olarak devam etmektedir. Dünya Katılım Bankası Anonim Şirketinin 6.000.000.000 TL Sermaye ile kuruluşu gerçekleştirilmiştir (<https://dunyakatilim.com.tr/hakkimizda/dunya-katilim-hakkinda>, 2024).

4.2. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Sektör Verileri Açısından Karşılaştırılması

Tezimize konu olan bankalarının seçiminde şube ve aktif büyüklük itibarı ile seçilen katılım bankalarına yakın büyüklüklerde bankalar olmasına, özen gösterilmiştir. Faaliyet alanları özelleşen Hayat Finans Katılım Bankası gibi katılım bankaları ve 2018 yılından 2023 yılına kadar yeni kurulmaları ve ortaklıklarının birleşimi ile eski verilerinin kaybolması nedeni ile analize konu edinilmemiştir. Bu durum dördüncü belimdeki tüm analizler için geçerli kılınacak ve Hayat Finans Katılım Bankası dışında; Türkiye Emlak Katılım Bankası Anonim Şirketi, Hayat Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi, Dünya Katılım Bankası Anonim Şirketi ve T.O.M Katılım Bankası Anonim Şirketi analize konu edilmemiştir. Bu kriterler çerçevesinde tezimize konu olacak ve analizlerini yapabileceğimiz en uygun bankalar içerisinde Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi, Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi gibi Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi, Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi ve Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi olarak öne çıkmıştır.

4.2.1. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Şube Sayıları Açısından Karşılaştırılması

2018 yılından itibaren 2022 yılına kadar verisi bulunan Katılım bankalarının şube sayıları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

**Tablo 5. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Şube Sayıları
(2018 - 2022)**

Yıllar / Katılım Bankaları	2018	2019	2020	2021	2022
Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	230	230	230	231	225
Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	414	430	430	441	443
Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi	308	310	319	316	308
Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi	91	104	116	130	165
Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi	80	93	104	120	156

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/faaliyetler/yayinlar/yillik-sektor-raporlari>, 2024.

Katılım bankaları içerisinde yer alan Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 2018 senesi itibari ile 2022 yılında toplamda 443 şube sayısı ile en yüksek rakamsal veriye ulaşmış bankamızdır. Bunun yanı sıra 2022 yılı olarak sonlandırdığımız analizimizde en düşük şube sayısına sahip bankamız Ziraat Katılım bankası ardından Vakıf Katılım Bankası takip etmektedir. Bunun nedeni bu iki bankanın da 2015 yılında açılmış olması ve yeni sisteme ayak uydurma, adım adım ilerleme olarak betimlenmiştir. 2020 dönemine kadar Türkiye Finans Katılım Bankası haricinde tüm bankalar yeni şube açılışları gerçekleştirirken Türkiye Finans A.Ş. şube sayısında azalma eğilimi gerçekleştirmiş ve 308 şube sayısı ile en düşük veriyi sunmuştur. Bunun nedeni ise Covid-19 salgınının 2020 yılında gelişmekte olan birçok kurumu etkilediği gibi Türkiye Finans Katılım Bankası’nı da etkilemiş olabileceği öngörüsüdür. TKBB ‘nin verilerine ilişkin öğrenilen bilgiye istinaden son yayımlanan yıllık sektör raporlarına göre dokuz aktif katılım bankası bulunmakta ve 2023 yılında toplamda 1,459 şube sayısına ulaştığı görülmüştür.

4.2.2. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Personel Sayıları Açısından Karşılaştırılması

2018 yılından itibaren 2022 yılına kadar analize konu edinilen Katılım bankalarının personel sayıları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

**Tablo 6. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Personel Sayıları
(2018 - 2022)**

Yıllar / Katılım Bankaları	2018	2019	2020	2021	2022
Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	3.988	3.791	3.390	2.918	2.695
Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	5.871	5992	6.045	6.045	5.898
Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi	3.543	3.461	3.731	3.566	3.735
Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi	1.100	1.322	1.642	1.880	2.384
Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi	1.042	1.133	1.261	1.529	1.904

Kaynak: <https://tkbb.org.tr/faaliyetler/yayinlar/yillik-sektor-raporlari>, 2024.

Analize dâhil edilen beş katılım bankaları içerisinde yer alan Kuveyt Türk katılım bankası 2018 ile 2022 yılları arasındaki verilere göre her yıl en fazla personel sayısına ulaşmıştır. Ancak 2020 yılında yaşanan pandemi süreci ile personel sayısındaki azalma ilk yıl sabit tutulup ikinci yılda azalmaya gidildiği bu kurumda da gözden kaçmamaktadır. Bunun yanı sıra Albaraka Türk Katılım A.Ş. Covid-19 salgınının ilk yılına bağlı olmaksızın analizimize konu aldığımız 2018 yılı itibari ile personel sayısında tasarrufa çekilirken takip eden yıllar ile birlikte 2022 yılsonunda edinilen rakama göre toplamda 1.293 personelin iş akdi sonlandırılmıştır. Verilere göre en düşük personel sayısı yıllara göre Ziraat Katılım Bankası’na aittir. 2023 yılında yayımlanan güncel TKBB raporuna istinaden edinilen bilgiye göre tüm katılım bankaları içerisinde 19.723 personel aktif vaziyette çalışmaktadır.

4.2.3. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Toplanan Fonlar Açısından Karşılaştırılması

Hisse senedi, tahvil veya yatırım fonlarının yatırımı, yatırım fonu ve güven gruplarındaki yatırım fonu aracılığıyla yapılır. Toplanan yatırım havuzu, yatırımcıların tek bir hesap sahibi olarak değerlendirilmesini sağlar ve böylece bireysel olarak ve genellikle daha iyi – fiyatlar için toplu oldukları için daha fazla hisse satın almalarını sağlar (Doğan, 2013).

Yatırım fonları en iyi ve en çok kullanılan yatırım fonlarıdır. Endeks fonlarının yanı sıra, profesyonellerin kullandığı ve aktif olarak yönetilen fonlar, varlıklarını farklı yatırım

araçlarına dağıtarak, bir menkul kıymetin veya sınıfın portföyün tamamı üzerindeki etkisini azaltır. Yatırım fonları yüz veya binden fazla menkul kıymet içerdiğinden, yatırımcılar menkul kıymetin zayıf performansından daha az etkilenmektedirler.

Bir diğer yatırım fonu türü ise yatırım fonu olarak bilinir. Bu havuzlanmış fonlar perakende yatırımcılar tarafından tahvillere, hisse senetlerine ve diğer menkul kıymetlere yatırım yapmak için alınır. Ancak yatırım fonlarından farklı olarak yatırım fonlarında fonun ömrü boyunca portföylerini değiştiremezler ve belirli bir süre boyunca yatırım yapabilirler (Doğan, 2013).

Yıllara göre toplam fonlar 2018 yılında 139.805.734, 2019 yılında 219.601.445, 2020 yılında 328.806.715, 2021 yılında toplamda 566.172.272 ulaşmışken, 2022 yılında ise katılım bankalarının toplam toplanan fon rakamı 908.023.897 bulmuştur.

Tablo 7. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Toplanan Fon Kaynaklarına Göre Piyasa Payları (2018 Aralık - 2022 Aralık)

Yıllar / Katılım Bankaları	2018	2019	2020	2021	2022
Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%20	%18	%15	%16	%12
Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%38	%38	%37	%37	%33
Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi	%19	%18	%17	%14	%11
Vakıf Katılım Bankası Anonim Anonim Şirketi	%10	%10	%12	%13	%15
Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi	%10	%11	%14	%13	%19

Kaynak: https://tkbb.org.tr/bilanco_raporlari, 2024

Katılım bankaları kaynak bulmak amacıyla murabaha, müşareke, icara, istisna ve selem olmak üzere çeşitli fon toplama yöntemlerini kullanmaktadır. Bu tanımların bankacılık piyasasında mevduat, sukuk, yatırım fonları, para piyasası araçları gibi karşılıkları bulunmaktadır. Katılım bankaları kuruluş amaçları itibarıyla kar payı dağıtımını yapmaktadır. Bu sebeple kurumların yaptığı işlemlerden elde ettiği karlılık rakamları mudilere (fon sahipleri) pozitif olarak yansımaktadır.

Katılım bankalarının piyasadan topladığı fonları karlı bir şekilde kullanması sonrasında ise mudilere daha fazla kar payı dağıtımını yapmaktadır.

Tabloda görüldüğü üzere katılım bankacılığı verilerine göre toplam toplanan fonlar arasında en çok pay alan katılım bankası ortalama %36,6 ile Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi olmuştur. Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 2022 yılının 4. dönem mali verilerine istinaden öz kaynak karlılığı en yüksek banka olarak görülmekte, bu sebeple dağıtılan karlılık rakamları ise pozitif ayrılmaktadır.

Kamuya ait olan Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi kuruluşu ve Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketinin pazar payları hızla artmakta ve toplanan fonların toplam fonlara olan yüzdeleri ortalama %12 ila %13 arası olarak gözlemlenmektedir.

4.2.4. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Öz Sermaye Yeterliliği Açısından Karşılaştırılması

Borç ödeme gücünün ölçülmesinin temeli olan borç ödeme gücü oranı, bankaların ödeme gücünü ve ödeme gücünü açıklar. Mevcut faiz oranındaki olumsuz gelişmenin bankaların riskini artırabileceği ve sermaye yetersizliği nedeniyle finansal zorluklara neden olabileceği tahmin ediliyor. Bir diğer önemli borç ödeme gücü oranı ise öz sermayenin bilançodaki payıdır.

i. Ödeme gücü oranı: Öz sermayenin risk ağırlıklı varlıklara tahsisini ifade eder. Birçok analizde görüldüğü gibi bu oranın en az %12'nin üzerinde olması bekleniyor.

ii. Öz kaynak/toplam aktifler: Bankanın aktiflerinin öz kaynaklarla finanse edilen kısmını ifade eden orandır. Oranın yüksek olması aynı zamanda bankanın öz kaynak kaynaklarının istikrarını ve güvenilirliğini de göstermektedir (Doğan, 2013).

Sermaye yeterliliği oranı (SYR), toplam öz sermayenin, kredi riskine esas tutar, operasyonel riske esas tutar ve riske esas tutardan oluşan toplam risk tutarına (TRET) bölünmesiyle elde edilen yüzde değeri ifade eder. Bizde elde ettiğimiz verilere göre aşağıda aktif katılım bankalarının öz sermaye yeterlilik oranlarını hesaplayacağız.

Tablo 8. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Öz Sermaye Yeterlilik Oranları (2018 Aralık - 2022 Aralık)

Yıllar / Katılım Bankaları	2018	2019	2020	2021	2022
Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%7	%7	%5	%4	%5
Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%7	%6	%5	%4	%7
Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi	%9	%9	%6	%5	%7
Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi	%7	%6	%9	%8	%10
Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi	%9	%8	%1	%4	%5

Kaynak: https://tkbb.org.tr/bilanco_raporlari, 2024

Öz Sermaye Yeterlilik oranı 2022 yılına kadar Vakıf Katılım Bankası Kuruluşu ve Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi haricinde sürekli bir düşüş eğiliminde olduğu görülmektedir. Bu oran bankaların karşı karşıya kaldıkları kredi riski, finans sektörü içerisindeki riskleri ve nakit akıştaki risklerini karşılayacak kadar sermaye bulundurma oranı olmasından kaynaklı yükselmesi sorun teşkil etmektedir. Bahsi geçen ve oranlarında artış görülen Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım bankalarının yeni kurulmuş olmaları risk oranlarının yüksek olmasına karşın bulundurdıkları sermaye fazlalığını yansıttığı açıkça görülmektedir.

Bu oran yalnızca yeni kuruluşu gerçekleştiren bankalarda değil gelişime açık olan ve gelişmekte olan bankalarda da yüksek çıkmaktadır. Bu nedenle temel alınan bankalar arasında en büyük gelişimi gösteren Vakıf Katılım bankasıdır. Oranları diğer bankalara nazaran büyüktür. Çünkü bir banka ne kadar büyüme hedeflerse o kadar risk oranını arttırmalı ve piyasada yer edinmelidir.

4.2.5. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Öz Kaynaklar/

Toplam Varlıklar Oranının Karşılaştırılması

Öz Kaynaklar / Toplam Varlıklar formülü ile elde edilen oranın, toplam mevduat içerisinde yer alan öz kaynakların payını göstermektedir. Bu oran genel koşullarda hesaplandığında katılım bankaları içindeki en yüksek oran %10,06 ile Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi olmuştur. İlişkili bankaların öz sermaye oranları yıllar içinde düşmüştür. Bu temel göstergelere bakıldığında katılımcı bankaların mevcut borç ödeme gücü göstergelerini karşılamakta zorlandıkları kabul edilmelidir. Ancak bağlı bankaların kendi

kurumlarının mevduatları için herhangi bir sorun oluşmayacağını garantisini oluşturması bahsi geçen oranın düşük olması riskini azaltıyor (Arabacı, 2007).

Tablo 9. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Öz Kaynaklar/Toplam Varlıklar Oranları (2018 Aralık - 2022 Aralık)

Yıllar / Katılım Bankaları	2018	2019	2020	2021	2022
Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%7,7	%7,4	%5,8	%4,3	%5,6
Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%7,3	%6,5	%5,3	%4,1	%7,5
Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi	%9,2	%9,2	%6,8	%5,7	%7,3
Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi	%7,3	%6,5	%9,0	%8,6	%10,1
Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi	%10,0	%8,7	%1,3	%4,4	%5,3

Kaynak: https://tkbb.org.tr/bilanco_raporlari, 2024

Bankalar ve katılım bankaları kendi sermayeleri dışında merkez bankası ve yabancı kurumlar yoluyla borçlanarak kaynak sağlamaktadır. Öz kaynaklar/ Toplam Varlıklar formülü ile bankaların kısa ve uzun dönem borçlarını ödeyebilme kabiliyeti ölçülmektedir. Oranın yüksek olması bankanın öz kaynak gücünü ve borçların ödenmesinde zorluk yaşamayacağını göstermektedir. Tabloya göre yıllar itibariyle öz kaynak/toplam varlıklar rasyosu en yüksek katılım bankası ortalama %8,27 ile Vakıf Katılım Bankası A.Ş. olarak görülmektedir. 2018-Aralık ayı verilerine %8,81 olan rasyo, 2022 Aralık ayı verilerine göre %5.83'e belirgin bir gerileme kaydetmiştir. Bunun en önemli sebeplerinden birisi bankaların toplam varlıklarının agresif büyümesiyle birlikte sermaye artışlarının kısıtlı kalması durumudur. Örneğin Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. 2022-Aralık ayı mali verilerine göre toplam varlıkları en yüksek katılım bankası olmasına karşın öz kaynak/toplam varlıklar rasyosu düşüktür. Sebebi ise agresif büyüme rakamlarına karşın sermaye ödenmiş sermaye rakamının düşük kalmış olmasıdır. Vakıf Katılım Bankası A.Ş. ise toplam varlıklarına oranla ödenmiş sermaye rakamı yeterli görülmektedir.

4.2.6. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Toplam Kullandırılan Fonlar/Toplam Varlıkların Oranlarının Karşılaştırılması

Toplam kullandırılan fonların, toplam aktifler yani varlıklar içerisindeki oranı, bilançonun aktif kalitesini göstermektedir. Yüksek oran ile yüksek varlık kalitesi arasında doğrudan bir bağlantı bulunmaktadır. Verilen analizdeki hesaplamalar sonucunda elde edilen oranın yüksek olması, bilançodaki varlıkların kıymete değer olduğu anlamına gelir (Arabacı, 2007).

Tablo 10. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Toplam Kullandırılan Fonlar/Toplam Varlıklar Oranları (2018 Aralık – 2022 Aralık)

Yıllar / Katılım Bankaları	2018	2019	2020	2021	2022
Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%62,0	%59,6	%60,7	%54,4	%51,0
Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%61,8	%52,9	%48,6	%43,9	%46,0
Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi	%63,4	%62,1	%57,8	%52,1	%52,4
Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi	%64,4	%61,3	%54,8	%55,7	%62,2
Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi	%80,0	%71,2	%63,5	%59,6	%59,2

Kaynak: https://tkbb.org.tr/bilanco_raporlari, 2024.

Kullandırılan Fonların Toplam Varlıklara oranı Katılım Bankalarının ekonomiyi desteklemek için kullandıkları kredilerin toplam varlıklara oranını göstermektedir. Bu oranın yüksek olması Katılım Bankalarının özellikle ticari ve kurumsal krediler ile şirketlerin üretime katkı sağlamasını desteklediği söylenebilir. Katılım bankalarının temel amacı toplam varlıklarının fonlanması yoluyla piyasaya sunulması ve sonuç olarak sürecin bankaya karlılık olarak dönmesini sağlamaktır. Genel olarak bakıldığında 2018 yılı katılım bankalarının toplam varlıkları içerisinde kullandırılan fonların en yüksek olduğu yıl olarak görülürken, 2020 yılında pandeminin başlamasıyla birlikte bu oranın düştüğü görülmektedir. Tablodaki bankalar arasında 2018-2022 yılları aralığında ortalama %66,69 toplam kullandırılan fonlar/toplam varlıklar oranıyla Ziraat Katılım Bankası A.Ş. dikkat çekmektedir. En düşük oran ise ortalama %50,18 ile Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş.’ne aittir.

Kamuya ait katılım bankalarından Ziraat Katılım Bankası A.Ş.'nin gerek 2018 krizi, gerekse pandemi döneminde en yüksek orana sahip olduğu göze çarpmaktadır. Fakat Vakıf Katılım Bankası A.Ş. aynı performansı sergilememiştir. Özel sermayeli bankalarda ise toplam kullandırılan fonlar/toplam varlıklar oranı ortalaması en yüksek olan katılım bankası ise %57,53 ile Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.' dir. Rapordan anlaşılacağı üzere piyasa şartları, belirsizlikler, kriz dönemleri, kamu politikaları gibi etkenlerden dolayı katılım bankalarının toplam varlıklarının toplam kullandırılan fonlara oranları değişkenlik gösterebilmektedir.

Ek olarak tabloda belirtilen oranların yüksek olması karlılık rakamlarının kesin olarak yükseleceği anlamı taşımamaktadır. Bankaların kar payı oranlarının gelecek enflasyon artış hızına göre belirlenmemesi, vadelerin kısıtlanmaması durumunda bankaya zarar olarak dönebileceği ihtimali de unutulmamalıdır.

4.2.7. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Mali Rantabilite (Öz Kaynak Karlılığı) Oranlarının Karşılaştırılması

Dönem net kar/zararın, öz kaynaklara bölünmesi ile o kurumların mali rantabilitesi elde edilmektedir. Dönem net kar zararını alırken Türkiye Katılım Bankaları Birliğinde yayımlanan bilanço içerisindeki yükümlülükler kısmında yer alan dönem net kar veya zararı kullanılmaktadır. Mali rantabilite, bir bankanın öz kaynaklarının karlılığını ortaya koymakta, banka sahip ve ortaklarının sermaye olarak koydukları her TL’nin karşılığı elde ettiği karı göstermektedir. Öz sermayenin kazanma birimi olarak da görülen ve ifade edilen mali rantabilite ne kadar yüksek olursa banka açısından bu durum iyi olarak yorumlanmaktadır (Ercan ve Ban, 2009).

Tablo 11. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Mali Rantabilite (Öz Kaynak Karlılığı) Oranları (2018 Aralık - 2022 Aralık)

Yıllar / Katılım Bankaları	2018	2019	2020	2021	2022
Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%4,1	%1,7	%6,3	%2,3	%16,8
Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%16,0	%16,3	%17,5	%23,9	%48,9
Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi	%10,3	%7,8	%12,3	%14,0	%26,2
Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi	%21,3	%16,6	%13,9	%14,4	%25,0
Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi	%14,5	%16,3	%81,0	%12,9	%33,8

Kaynak: https://tkbb.org.tr/bilanco_raporlari, 2024.

Albaraka Türk Katılım Bankası’nın mali rantabilite analizi açısından en fazla getiri sağladığı yıl %16,82 ile 2022 yılı olarak belirlenmiştir. Bunun ardından tabloda yer alan diğer bankaların da en iyi getiri elde ettikleri yıllar sırasıyla Kuveyt Türk Katılım Bankası’nın %48,91 ile 2022, Türkiye Finans Katılım Bankası’nın %26,22 ile 2022, Vakıf ve Ziraat Katılım Bankalarının da 2022 yılları olmuştur. Bu nedenle baz alınan beş bankanın da en iyi mali rantabilite elde ettiği yıl 2022 olmuştur. Bu yıl içerisinde en fazla mali rantabilite elde eden katılım bankası ise %48,91 ile Kuveyt Türk Katılım Bankası A.Ş. olmuştur.

Yıllar bazında elde edilen verilere istinaden en düşük veriler Albaraka Türk Katılım Bankasının %1,66 ile 2019 yılı, Kuveyt Türk Katılım Bankası’nın %15,99 ile 2018 yılıdır. Türkiye Finans’ın %7,83 ile 2019 yılı, Vakıf Katılım Bankası’nın %13,90 ile 2020 yılı ve son olarak Ziraat Katılım Bankası’nın %12,93 ile 2021 olmuştur.

4.2.8. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Kredi Kalite Oranlarının Karşılaştırılması

Bankaların kredi kalite oranları beklenen zarar karşılıklarının, kredilere oranı ile bulunmaktadır. Kredilerin aktif kalitesini gösteren bu oran ne kadar düşük ise hesaplamaların yapıldığı oran sahibi banka o kadar başarılı anlamına gelmektedir.

Beklenen zarar karşılıkları banka hacminin (NPL) artmasına bağlıdır. Hacim arttıkça NPL oranı yani banka riski de artmaktadır. Bir bankanın riski ne kadar artarsa pasifi ve buna bağlı olarak aktifi de artmaktadır. Bu sayede teorik olarak büyüme gerçekleşmektedir.

Bu tabloda gerçekleşen analiz, Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin yayınlamış oldukları bilanço raporları içerisindeki varlıklar tablosunda yer alan beklenen zarar karşılıklarının kredilere oranlanması ile hesaplanmıştır.

Teorik açıdan kredi kalite oranının sıfıra yakın olması ideal olarak görülmektedir. Bu bankanın verdiği kredilerin neredeyse tamamının sorunsuz bir şekilde geri ödendiğini göstermektedir. Ancak banka sektörü içerisinde her zaman sorunlu kredi olması mümkündür. Kredi kalite oranının 3 ve 5 arasında olması genellikle kabul edilir düzeydedir ancak 5 üzeri bankanın kredi yönteminde sorunlar olduğunu belirtmektedir.

Tablo 12. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Kredi Kalite Oranları (2018 Aralık - 2022 Aralık)

Yıllar / Katılım Bankaları	2018	2019	2020	2021	2022
Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%4,9	%3,6	%4,3	%5,3	%3,8
Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%4,3	%5,4	%7,3	%7,6	%7,7
Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi	%5,4	%5,0	%5,1	%4,7	%4,2
Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi	%1,5	%2,6	%2,9	%2,5	%1,5
Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi	%1,2	%2,2	%3,0	%2,9	%2,1

Kaynak: https://tkbb.org.tr/bilanco_raporlari,2024.

Bankaların yukarıda hesapladığımız kredi kalite oranlarına göre 2018 yılı içerisinde riski en yüksek banka Türkiye Finans Katılım Bankası olurken en düşük oran Ziraat Katılım Bankası’na aittir. 2019 yılında kredi kalite oranı en yüksek banka %5,4 ile Kuveyt Türk Katılım Bankası iken %2,2 Ziraat Katılım Bankasıdır. 2020 ve 2021 yıllarında yine en yüksek oranlar Kuveyt Türk Katılım Bankası’na ait iken en düşük oran Vakıf Katılım Bankası’na ait olduğu tespit edilmiştir. Yıllara oranla bu durum değişmiş 2022 yılsonunda

Kuveyt Türk Katılım Bankası'nın oranının en yüksek olduğu risk hacmini diğer bankalara göre geniş tuttuğu görülmüştür.

Vakıf Katılım Bankası ve Ziraat Katılım Bankası'nın kamu desteği almış olmaları nedeni ile risk yönetiminde daha güçlü politikalara sahip oldukları yaptığımız analizlerde her zaman en düşük seviyelerde olması ile de tasdik edilmektedir.

4.2.9. Türkiye’de Yer Alan Aktif Katılım Bankalarının Aktif Karlılık Oranlarının Karşılaştırılması

Toplam Gelir, Faiz gelirleri ve faiz dışı gelirler olmak üzere iki ana kalemden oluşmakta ve genellikle analizlerde net kar ve zarar hesaplamaları için kullanılmaktadır.

Faiz gelirleri, banka faaliyetleri içerisinde yer alan kredi ve verilen diğer borçların faizlerinden elde edilen gelirlerdir. Bu gelirler katılım bankalarından kar payı geliri veya katılım payı gelirleri olarak da tanımlanmaktadır. Faiz dışı gelirler ise banka dışı hizmetlerden yani komisyonlar, ücretler, döviz işlemlerinden elde edilen gelirler gibi farklı gelirleri kapsamaktadır.

Toplam aktifler, bankanın tüm sahip olduğu varlıkları göstermektedir. Genellikle iki ana kategoride gösterilmektedir. Bunlar kısa vadede nakde dönüşebilen dönen varlıklar ve uzun vadeli krediler, gayrimenkuller gibi uzun vadede nakde dönüşebilen duran varlıklardır.

Aktif karlılık oranı; net dönem kar veya zararın, aktif toplama yani varlıklar toplamına bölünmesi ile elde edilmektedir. Bu çalışmada Türkiye Katılım Bankaları Birliği'nin yayınlamış olduğu veriler kullanılmıştır (Net dönem karı, kar-zarar tablosundan elde edilmiştir).

Tablo 13. Türkiye’de Yer Alan Katılım Bankalarının Aktif Karlılık Oranları (2018 Aralık – 2022 Aralık)

Yıllar / Katılım Bankaları	2018	2019	2020	2021	2022
Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%0,3	%0,1	%0,4	%0,1	%0,9
Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi	%1,2	%1,1	%0,9	%0,1	%3,7
Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi	%0,9	%0,7	%0,8	%0,8	%1,9
Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi	%1,5	%1,1	%1,3	%1,2	%2,5
Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi	%1,5	%1,4	%1,1	%0,6	%1,8

Kaynak: https://tkbb.org.tr/bilanco_raporlari,2024.

Aktif katılım bankaları verilerimize göre 2018 yılındaki toplam aktif büyüklükleri 206 milyar 653 milyon TL olduğu kayıt altına alınmıştır. Aynı yıl sektör net karı %32,4 artarak 2 milyar 97 milyon TL’ye ulaşmıştır. 2018 yılı itibariyle Türkiye’de yer alan aktif katılım bankalarının sektör içerisindeki payı %7,5 civarındadır. Bu elde edilmiş oran sektörün tamamının önemli bir kısmını oluşturmaktadır.

Türkiye Katılım Bankaları Birliği’nin yayımlamış oldukları verilerden elde ettiğimiz analize göre makul kabul edilen aralık katılım bankaların %0,5 ile %1,50 arasında seyretmektedir. Bu oranlara göre Albaraka Katılım Bankası’nın 2018 yılından 2021 yılına kadar oranın altında kalmış ve sektör içerisinde en düşük seviyelerde seyretmiştir. 2022 yılına kadar aktif karlılık oranındaki en büyük yüzdelik oranlar Vakıf Katılım Bankasında olduğu gözlemlenirken, 2022 yılında bu durum değişmiş ve %3,65 ile Kuveyt Türk Katılım Bankası olmuştur.

SONUÇ

İslami bankacılık sistemi içerisinde ortaya çıkmasının asıl nedeni, dini konularda hassasiyet sahibi olan kişilerin tasarruflarını İslami kurallar çerçevesinde değerlendirmek istemeleri, krediye ihtiyaç duyduklarında bile faizsiz para biriktirip borçlanmalarıdır. Muhammed Uzair faizsiz bankacılık fikrini ilk olarak 1955 yılında ortaya atmıştır. Daha sonra uygulamalar ve araştırmalarla hızla dünyaya yayılmıştır. Ülkemizde de özel finans kurumu olarak, daha sonra kanunla katılım bankası olarak kurulan faizsiz bankalar, dünyada ve ülkemizde gelişerek bankacılık sektöründeki yerini sağlamlaştırmış ve sektördeki payını arttırmıştır.

Katılım bankalarının kuruluş amacı, kullanılmayan fonların tasarruf sahiplerinin elinde olmasını sağlamaktır. İslam ülkelerinden gelen petrol gelirlerinin ve buralarda oluşan sermayenin ülkemize akışını teşvik edilmektedir. Ülkemizde iki dijital olmak üzere toplamda aktif olarak çalışan dokuz katılım bankası, faizsiz bankacılık esaslarına göre hizmetlerini sürdürmektedir.

Çalışmada, Ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankalarının 2018-2022 dönemine ait finansal performansları karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. İncelemede; önce genel bilgiler çerçevesinde katılım bankalarının şube ve personel sayıları verilmiştir. Buna göre incelenen yıllar itibarıyla en fazla şubeye sahip katılım bankası Kuveyt Türk Katılım Bankası, en az şubeye sahip katılım bankası ise Ziraat Katılım Bankası olmuştur. Aynı durum personel sayısı için de geçerlidir. İncelenen yıllar itibarıyla en fazla personele sahip katılım bankası Kuveyt Türk olurken en az personele ise Ziraat Katılım Bankası sahip olmuştur.

Katılım Bankalarının toplam fon kaynaklarına göre piyasa payları incelendiğinde; Kuveyt Türk incelenen dönem boyunca ortalama %36,6 ile en fazla paya sahip katılım bankası olurken, Albaraka Türk ortalama %16,2 ile ikinci, Türkiye Finans ortalama %15,8 ile üçüncü sırada yer almıştır.

Tablolarda sektör açısından büyük öneme sahip olan sermaye yeterlilik oranlarına bakıldığında ülkemizde baz alınan Basel Kriterleri'ne yakın oranlarda sermaye yeterlilik

oranları gözlemlenmektedir. Basel Kriterleri'ne göre sermaye yeterlilik oranı %8 bandında seyretmesi gerekmektedir. Bu oranın yüksek yada düşük olması bankalar açısından kaynağın verimli kullanılması, risklerin ölçülmesi, karlılık baz değerlerin ölçülmesinde önem arz etmektedir. Yıllar itibariyle Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi incelenen dönem boyunca en yüksek sermaye yeterlilik rasyosuna sahip olduğu göze çarpmaktadır. Fakat diğer finans kurumlarının oranlarının beklenen seviyeden düşük olması kullandığı krediler açısından riskinin yüksek olduğu anlamına gelmektedir.

Katılım bankalarının özkaynak çarpanı olarak da tanımlanabilen toplam kullandırdığı fonların toplam özkaynaklara oranı incelendiğinde; yıllar itibariyle ortalama %50 seviyesinin üstünde olduğu görülmektedir. Kamu bankaların yüksek oranda piyasayı fonladığı görülmektedir. 2018 yılı genel itibariyle katılım bankalarının en yüksek orana sahip olduğu yıl olarak gözlemlenirken, 2020 yılından itibaren Çin'de başlayan ve tüm Dünya'yı etkisi altına alan pandeminin etkisiyle piyasaya aktarılan fon rakamları kamu katılım bankaları hariç düşüş eğilimine girmektedir.

Toplam kullandırılan fonların toplam öz kaynaklara oranının yüksek olması yüksek riski göstermekle birlikte karlılığı etkileyecek önemli bir faktör olmaktadır. Önemli olan öz kaynakların verimli bir şekilde kullanılmasıdır. 2022 yılı rakamlarına göre Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi öz kaynak rakamının %62,16 oranında piyasaya fon sağlamış iken öz kaynak karlılık rakamı %25,04 civarında kalmıştır. Aynı dönemde %45,95 fon aktarımı sağlayan Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi %48.91 öz kaynak karlılığı sağlamıştır.

Öz kaynak karlılığı incelenen dönem ortalamasına göre en yüksek Ziraat Katılım Bankasında, en düşük ise Albaraka Türk atılım Bankasında gerçekleşmiştir. Ziraat Katılım Bankasının 2020 yılında sahip olduğu %81 oran dikkat çekmekte ve bu katılım bankasının değerlerine göre daha yüksek ortalama sahip olmasını sağlamaktadır. Bir katılım bankasının öz kaynak karlılığının yüksek olması; yüksek kar marjı ile çalışmasından kaynaklanabileceği gibi diğerlerine göre daha düşük öz kaynakla çalışmasından da kaynaklanabilmektedir. Bu açıdan incelendiğinde Ziraat Katılım Bankasının Öz Kaynaklar/Toplam Varlıklar oranı 2020 yılı için diğer katılım bankalarının çok altında %1,31 olduğu

görülmektedir. Bu katılım bankasının düşük öz kaynak ile çalışabilmesinin temel nedeninin kamu sermayeli katılım bankası olması olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Katılım bankaları kredi kalite oranları açısından incelendiğinde; kamu sermayeli katılım bankaları olan Vakıf Katılım ve Ziraat Katılım Bankaları incelenen dönem boyunca en düşük kredi kalite oranına sahip oldukları, en yüksek orana ise Kuveyt Türk Katılım Bankasının sahip olduğu görülmektedir.

Aynı zamanda banka varlıklarının verimli kullanımını ölçmek amacıyla aktif karlılık rakamları incelenmiş ve karşılaştırmalar yapılmıştır. Kamu katılım bankalarının varlıklarını özel sermayeli bankalara göre daha verimli kullandığı, 2022 yılında ise tüm katılım bankalarının varlıklarını verimli bir şekilde kullandığı bilgisine ulaşılmıştır. 2021 Eylül ayı itibarıyla düşen faiz oranlarının bu veride önemli bir etken olduğu düşünülmektedir.

Karlılık kadar piyasaya aktarılan kaynağın sorunsuz finans kurumuna geri ödenmesi de önem arz etmektedir. Kredi kalite oranı kredilerin aktif kalitesini gösterdiği gibi aynı zamanda geri ödenme oranını göstermektedir. Bu oran 0'a yakın ise finans kurumu için olumlu görülmektedir. Piyasa bu oranın 3-5 arasında olmasını normal olarak karşılamaktadır. Kamu bankalarında kredi kalite oranı düşük seyrederken, özel sermayeli bankalarda oranlar yüksek seyretmektedir.

Faizsiz bankacılık dünyada ve ülkemizde insanlık için oldukça önemli olup, faizsiz bankacılık sisteminin ülke ekonomisine sağladığı destek önümüzdeki yıllarda da devam edecek ve ülkemizde faizsiz bankacılığın gelişmesinde etkili olacaktır. Ülkemiz açısından bakıldığında toplumun bir kesimine yönelik ön yargıların kırılması ve faizsiz sistem ve ürün seçimi konusunda yeterli bilgi edinilmesi halinde katılımcı bankacılık sektörünün bankacılık sektörü içindeki payı artacaktır. Bankacılık İslami kuralların çerçevesi genişletilecektir.

KAYNAKÇA

- AAOIFI. (2015). Faizsiz Finans Standartları. İstanbul: Türkiye Katılım Bankaları Birliği Yayınları, Yayın No:10
- Aktepe, İ.E. (2010). İslam Hukuku Çerçevesinde Finansman Ve Bankacılık. TKBB Kitapları
- Alkış, Alpaslan (2018). “İslam Hukukunda Katılım Bankacılığı Fon Toplama ve Kullanma Yöntemleri”. Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi, 2(3), 123-131.
- Alkış, Alpaslan. (2018) İslam Hukukunda Fon Toplama ve Kullanım Yöntemleri.
- Arabacı, N. (2007). Katılım Bankalarının Türkiye’de Bankacılık Sektöründeki Yeri, İşleyişi Ve Performans Analizi. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Armağan, S. (1987). İslam Hukukunda Temel Hak ve Hürriyetler. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları.
- Arpacı, I. (2017). Türk Siyasetinde Erbakan. İstanbul: Kopernik Kitap.
- Arslan, E., & Bora, A. (2022). Türk Bankacılık Sektöründe Faaliyette Bulunan Kalkınma ve Yatırım Bankalarının 2015 – 2020 Dönemi Performanslarının Özkaynak Karlılığı Bileşenlerine Göre İncelenmesi. Balkan Sosyal Bilimler Dergisi, 11(21), 27-40. <https://doi.org/10.55589/bsbd.1128385>
- Aypek, N. (1988). Türk Sermaye Piyasasında Özel Finans Kurumlarının Yeri ve işleyişi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Ayub. M. (2007). Understanding Islamic Finance.England:John Wiley & Sons Ltd.
- Bardakoğlu, A. (2000). İcare. DİA. İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Bayındır, S. (2005). İslam Hukuk Penceresinden Faizsiz Bankacılık. İstanbul: Rağbet Yayınları.

- Bilgiç, B. A. (1990). İslam'da Kazanç Sistemi ve Çalışma Hayatı. İstanbul: Fatih Gençlik Vakfı Matbaa
- Canbaz M, (2018). Katılım Bankacılığı. 2. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Dikkaya M. & Kutval Y. (2014). Katılım Bankacılığı Türkiye Örneği, 1.Baskı, Ankara: Savaş Yayınları.
- DOĞAN, M. (2013). Katılım ve geleneksel bankaların finansal performanslarının karşılaştırılması: Türkiye örneği. Muhasebe ve Finansman Dergisi. ss.175-188
- Durmuş, A. (2010). 'Modern Bir Finansal Araç Olarak Sukuk Ve Fıkhi Açından Tahlili 'İslam Hukuku Araştırmaları Dergisi, Sayı16:141-156.
- Durmuş, A. (2011). İslam Hukuku Açısından Tarihten Günümüze Kredi ve Finans Yöntemleri. İslami İlimler Araştırma vakfı Tartışmalı ilmi Toplantılar Dizisi: III/2, İstanbul: Ensar Neşriyat Yayınevi
- Düşünce ekseninde İktisadi-Mali-Politik Meseleler (1.Baskı)içinde (263-290).Ekin Kitabevi
- Erbakan, N. (2013). Davam. Ankara: Mgv Yayınları.
- Ercan, M. K. & Ban, Ü. (2009). Finansal Yönetim. Ankara: Gazi Kitapevi.
- Erşahin, S. (2016). İslam medeniyetinde yardımlaşma ve kalkınma aracı olarak karz-ı hasen İ.Ateş İçinde, İyilik ve Karz-ı Hasen (S.57-70). Ankara: Yoyav Yayınları.
- Eskici, M.M. (2007). Türkiye'de Katılım Bankacılığı Uygulaması Ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri Yüksek Lisans Tezi Tc Süleyman Demirel Üniversitesi İşletme Bölümü Isparta.
- Gödeş, M. (2016). Basel III Kriterlerinin Katılım Bankacılığına Etkileri: Türkiye Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü, İstanbul.
- Güçlü, F, ve Kılıç M. (2022). İslami Finansın Dünyada Ki Gelişimi Ve İslami Finansa Yön Veren Uluslararası Kuruluşlar Üzerine Bir İnceleme Uluslararası Yöntem İktisat Ve İşletme Dergisi, 16(1), 75-79

- Günel, V. (1997). Özel Finans Kurumları, TBB Yayını, İstanbul.
- Güneş, A. (2002). Özel Finans Kurumlarının Performans Açısından Değerlendirmesi. Yüksek Lisans Tezi Malatya İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Güney, A. (2018). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulamaları Ve Kamunun Katılım Bankacılığı’ndaki Rolü Ve Girişiminin Değerlendirilmesi, Türk Hava Kurumu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, İşletme Programı, Yüksek Lisans Tezi
- Hamidullah, M. (1969). Modern İktisat ve İslam. Milli Türk Talebe Birliği. Ss:25
- Haziroğlu T., Solak Y., Koyuncu O. (2019). Yaşayan ve Gelişen Katılım Bankacılığı, İstanbul, TKBB Yayınları
- <https://www.bddk.org.tr/Kurulus/Liste/79>
- https://www.tbb.org.tr/modules/banka-bilgileri/banka_sube_bilgileri.asp
- https://tkbb.org.tr/bilanco_raporlari,2024.
- İsmail, O.M. (2017) İslam Ekonomisi ve İş Ahlakı (Yüksek Lisans Tezi) YÖK Tez(466176)
- Kalaycı, İ. (2013). Katılım Bankacılığı: Mali Kesimde Nasıl Bir Seçenek. Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, Cilt:9. Sayı 19: 55-61
- Kallek, C. (2005). Mudarebe, DİA, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Karaman, H. (2003). İslam’ın Işığında Günümüz Meseleleri. İstanbul: İz Yayıncılık.
- Karslı, M. (1989). Sermaye Piyasası, Borsa, Menkul Kıymetler, Beta Basım, İstanbul,
- Kâsânî, Alauddîn Ebû Bekir b. Mes’ûd. (1996). Kitabu Bedâiu's-Sanâi Tertîbü'sŞerâi. Beyrut: Dâru'l-Fikir.
- Oral, Mustafa. (2022) Türkiye’de Katılım Bankacılığının Finansal Enstrümanları: Alternatif Bir Finansman Modeli Olarak Sukuk.
- Orhan, Z. (2020) 40 Soruda Katılım Bankacılığı, İktisat Yayınları, 1. Baskı, Ankara.

- Öztürk, H. (2008). Kalkınma Bankacılığı ve Yatırım İlişkisi: Türkiye Örneğinde Bir Başarı Değerlendirmesi (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Teknik Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Parasız, İ. (2000). Para Banka ve Finansal Piyasalar, İstanbul: Ezgi Kitabevi. Yayınları. Ss:28
- Parasız, İ. (2014). Modern Bankacılık Teori ve Uygulama. Bursa: Ezgi Kitabevi.
- Reşat Erol. Kur'an ve Turizm, Ege Üniversitesi İktisadi Ve Ticari Bilimler Fakültesi Turizm Bölümü Lisans Tezi, İzmir, 1976.
- Salihoğlu, Esengül, (2022). Türkiye’de Katılım Bankacılığı Büyüklüğünü Etkileyen Seçilmiş Faktörler Üzerine Bir Analiz. Ekonomi, Politika & Finans Araştırmaları Dergisi, Esengül Salihoğlu.
- Sunbat, A. (2016). Katılım Bankacılığı. Gaziantep. Yüksek Lisans Tezi. Hasan Kalyoncu Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü. İktisat Anabilim Dalı.
- Şendoğdu, A. A. (2011). Bankacılığa Giriş. Konya: Gençlik Kitabevi Yayınları. 3.Baskı, Temmuz. Konya.
- TDV, (2012). Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı. Cilt 41. Ss.134
- TDV, (2014). Türkiye Diyanet Vakfı. Ankara: İlmihal 2. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları. Cilt-2. Ss.408-411.
- Terzi, A., (2013). Katılım Bankacılığı: Kitaba Uymak mı, Kitabına Uydurmak mı? Giresun Üniversitesi Sosyal bilimler Enstitüsü. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi. Sayı 9. Ss.2-12
- Tok, A. (2009). İslami Finans Çerçevesinde Sukuk (İslami Tahvil)Uygulamaları Katılım Bankaları ve Türkiye Açısından Değerlendirme, Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etüdü.
- Tuğ, Salih. İslam Bankacılık Ve Finansman, Yayınevi: İzü Yayınları, İstanbul, 2015.
- Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası. (2018) Tarihçesi ve Görevleri

- Türkiye Katılım Bankaları Birliği. (2005). Faizsiz Bankacılıkta İlgili En İyi En Yeterli Düzenlemeler Türkiye’de. İstanbul: TKKB Yayınları.
- Uludağ, S. (1998). İslam’da Faiz Meselesine Yeni Bir Bakış. İstanbul: Çağdaş Yay. Ss:26
- Yanpar, A. (2014). İslami Finans, İlkeler, Araçlar ve Kurumlar, Scala Yayıncılık, İstanbul.
- Yayınları.
- Yeşilyaprak, Mehmet. (2012). Katılım Bankalarında Kredi Derecelendirmesi ve Etkin Subjektif Kriterlerin Anket Yöntemi İle Ölçümü. İstanbul. Beta Yayınları.
- Yıldırım, D.Ç ve Yıldırım, S.(2018). İslami Bankacılık Sistemine Genel Bir Bakış. İslami
- Yurttadur, M. & Demirbaş, H. (2017). Türkiye’de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması. İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. 4(2).
- Zaim, S. (2005). Türkiye’nin Yirminci Yüzyılı Toplum / İktisat / Siyaset. İşaret Yayınları. İstanbul. Cilt 1 Ss:203-241
- Zaim, Sabahaddin. İslam İnsan Ekonomisi, Yeni Asya Yayınları, İstanbul, 1992